

**Дзвін
Карпатської України**

2019

**Книжечка
учасника**

Хуст
16-17 березня 2019

ЗМІСТ

3_Карпатська Україна – 80 Іван Гоменюк

4_Програма

5_Карта і локації

6_Ключові події Іван Гоменюк

15_Пласт в Карпатській Україні Андрій Ребрик

21_Красне Поле Степан Пап-Пугач

34_Зміна напрямку атаки Вікентій Шандор

40_Пісні Карпатської України

48_Фільми про Карпатську Україну

50_Визначні пластові діячі Закарпаття Степан Пап

70_Філателія до 80-ліття Карпатської України 1939.in.ua

71_Хуст Інформаційна довідка

Видано за сприяння
Управління молоді та спорту
Закарпатської ОДА

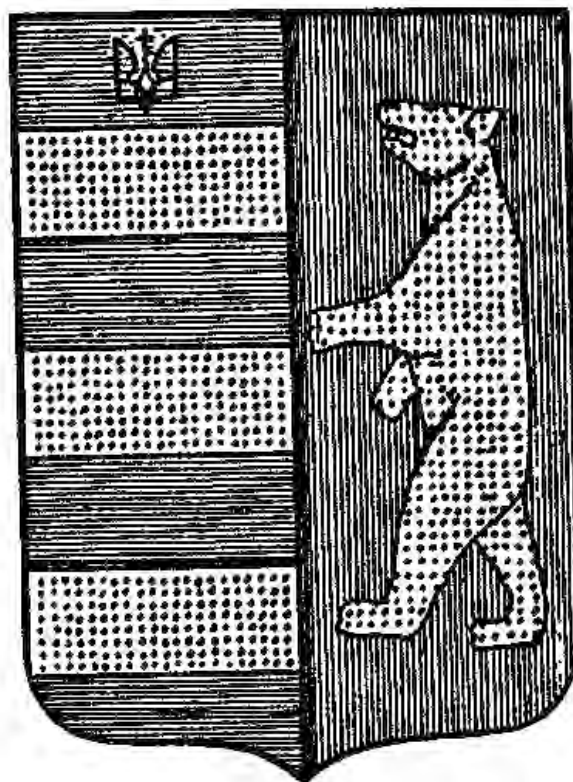
80 років тому українці Закарпаття здійснили відчайдушну спробу відновити українську державність. Під гуркіт гармат, в оточенні ворогів вони проголосили незалежність Карпатської України.

Століттями цей край, який поетично звали Срібною Землею, був під владою інших держав. Але прагнення єдності з братами і сестрами, що живуть по той бік Карпат, не згасало в серцях закарпатських українців. У них не було інших союзників, окрім українців Галичини, Волині, Буковини, Наддніпрянщини.

Угорщина з благословення Третього Рейху та за сприяння Польщі атакувала молоду державу, Радянський Союз аплодував знищенню нового українського П'ємонту, інші держави просто відвернулися від цієї наруги над засадами міжнародного права і волевиявленням українців Закарпаття.

Але ті не скорилися і не зрадили своєму покликанню. У перших лавах тих, хто будував і захищав Карпатську Україну, були пластуни і пластунки з усіх українських земель.

Пам'ятаймо про їх подвиг, будьмо гідні їхньої відваги!

Рамова програма

Субота 16.03

7.00 (Львів) / 11.30 (Київ) – прибуття до Хусту

11.30 – 13.00 - реєстрація/поселення учасників

13.00 – 14.00 – обід

14.00 – 15.00 - відкриття події в центрі міста

15.00 – 17.00 - театральна вистава

17.00 – 19.00 – ЗМАГ, відкриття фотовиставки Панельна

дискусія/Гутірка/Презентація книжок...

19.00 – 20.00 - смолоскипна хода з січовими піснями

20.00 – 21.00 - вечеря

21.00 – 23.00 – ватра

Неділя 17.03

8.00 – 9.00 - літургія

9.00 – 10.00 – сніданок

10.00 – 11.30 – виїзд на Красне Поле, вшанування пам'яті
загиблих пластунів

11.30 – 13.00 – відкриття алеї, зустріч з військовими, гутірки,
фотозона, практичні вправи зі зброєю

13.00 – 14.00 – обід

15.30 – 16.00 – закриття в центрі міста, оголошення переможців
змагу

16.00 – 17.00 – виселення

16.08 (Київ)/19.46 (Львів) – від'їзд

Карта історичних місць

Карпатська Україна: локації

Ужгород та Хуст - <https://bit.ly/2XAt0kQ>

Оргкомітет:

Комендант - пл.сен. Василь Карабин, ЦМ

Писар – пл.сен. Андрій Ребрик, ЦМ

Від Станиць:

Ужгород: пл.сен. Людмила Лівак, Гр, ст.пл. Іштван Удут

Хуст - пл.сен. Юрій Сарваді, ЦМ

Мукачево – ст.пл. Микола Міщенко, ЦМ

Берегово – ст.пл. Орест Гринишин, ЛЧ

* * *

Ключові події в історії

Карпатської України

- 28 липня 1914 р. – початок Першої світової війни. Закарпатські українці воюють на її фронтах у лавах австро-угорської армії. Восени 1914 року з Галичини на Закарпаття перебазовують Легіон Українських січових стрільців, який комплектувався добровольцями з числа членів української патріотичних молодіжних організацій – «Січ», «Сокіл», «Пласт». На Закарпатті січові стрільці проходили військову підготовку, а потім були залучені до бойових дій проти російських військ у Карпатах.
- 8 листопада 1918 р., Ясіня – утворення Гуцульської народної ради. Мешканці Ясіня та околиць вирішують приєднатися до української держави.
- 8 січня 1919 р., Ясіня – проголошено незалежну Гуцульську Республіку, яка визнавала себе складовою ЗУНР. Президент – Степан Клочурак. Протягом січня звільнено від угорської влади територію від Ясіня до Мараморош-Сігета.
- 18 січня 1918 р. – румунські війська завдають поразки військовим підрозділам Гуцульської Республіки біля Сигітської Комори та зупиняють поширення української влади на решту території Краю.
- 21 січня 1919 р., Хуст – Всенародні збори закарпатських українців ухвалюють рішення про возз'єднання комітетів Мараморош, Угоча, Берег, Унг, Земплін, Шарош, Сепеш, Абауй-Торна з Соборною Україною.
- 11 червня 1919 р. – Гуцульську Республіку остаточно окупували румунські війська.
- 10 вересня 1919 р. – на підставі Сен-Жерменського мирного договору закарпатські землі увійшли до складу Чехословацької республіки.
- 9 травня 1920 р., Ужгород – створено культурно-просвітницьку громадську організацію «Просвіта», яку очолив Юлій Брацайко.
- 30 жовтня 1920 р., Ужгород – відкрився перший кінотеатр.
- 15 лютого 1921 р. – відбувся перепис населення. Чисельність населення Підкарпатської Русі (таку офіційну назву дала

Закарпаттю чехословацька влада) – 606568 осіб, з них громадян ЧСР – 509808. Українців у краї – 372884.

1 жовтня 1921 р., Берегово – Андрій Дідик заснував перший у краї відділ української скаутської організації Пласт.

25 квітня 1923 р. – почав діяти перший автобусний маршрут між Ужгородом і Мукачевом.

Березень 1926 р., Ужгород – ввели в експлуатацію перший автомобіль швидкої допомоги.

7 жовтня 1928 р., Ужгород – урочисто відкрито Народний дім товариства Просвіта.

7 жовтня 1929 р., Ужгород – I-й народовецький з'їзд Підкарпатської Русі, що об'єднав членів та прихильників українських організацій, передусім молоді.

Липень 1930 р., Мукачево – вперше відбувся показ звукового фільму.

1 грудня 1930 р. – відбувся перепис населення. Чисельність населення Підкарпатської Русі 734315 осіб, з них громадян ЧСР – 709129. Українців у краї – 446916.

1932 р. – згідно з офіційними даними на Підкарпатській Русі електрифіковано 53 населені пункти (11% від загальної чисельності).

19-20 червня 1932 р., Пряшів – урочистості на честь 540-річчя приходу князя Федора Корятовича з Поділля на Закарпаття.

1-2 липня 1933 р., Мукачево – багатотисячний з'їзд української народовецької молоді. Наступний відбудеться у 1936 р. в Рахові.

Поток липня 1933 р. – найбільша повінь у краї за період між світовими органами.

Липень 1933 р. – у краї зареєстровано 1180 моторизованих транспортних засобів, зокрема 608 легкових автомобілів та 71 автобус.

1 грудня 1937 р., Мукачево – введено в експлуатацію першу в краї автоматичну телефонну станцію.

15 червня 1938 р. – вийшов перший номер української газети «Нова свобода» (останні побачить світ 15 березня 1939 року – з текстом проголошення незалежності Карпатської України).

4 вересня 1938 р., Ужгород - з'їзд Українських національних рад краю за участю 1110 делегатів.

- 4 вересня 1938 р., Ужгород – крайовий з'їзд української молоді де створено парамілітарну Українську Національну Оборону.
- 30 вересня 1938 р. – Угорщина починає формування терористичних загонів для здійснення диверсій на території Закарпаття, за дорученням прем'єр-міністра цим займається генеральний штаб.
- 6 жовтня 1938 р. – перший напад угорських терористів на територію краю. Чехословацькі армія та прикордонники зуміли нейтралізувати банду нападників чисельністю в 450 бойовиків. Напади тривали до лютого 1939 р.
- Жовтень-листопад 1938 р. – терористичні загони, створені з ініціативи польських Генштабу та військової розвідки, проводять диверсійну операцію «Лом», спрямовану на дестабілізацію ситуації в Закарпатті. Напади проходять у координації з угорським військовим командуванням, угорська шпигунська мережа на Закарпатті сприяє порятунку польських терористів з розгромлених чехословацькими силами безпеки банд.
- 8 жовтня 1938 р., Ужгород – Центральна Українська Народна Рада та Центральна Руська Народна Рада на спільному засіданні створили Народну Раду Підкарпатської Русі, яка виступає за негайне надання автономії краю.
- 11 жовтня 1938 р. – чехословацький уряд створив перший автономний кабінет міністрів Підкарпатської Русі на чолі з А. Бродієм.
- 24 жовтня 1938 р., Ужгород – Степан Росоха починає видавати «Наступ», друкований орган УНО та додаток до «Нової свободи».
- 26 жовтня 1938 р. – А. Бродія викрито чехословацькою владою як агента угорської розвідки та заарештовано за державну зраду. Прем'єр-міністром автономного уряду краю стає Августин Волошин, лідер українського руху краю.
- 29 жовтня 1938 р. – у всіх містах краю відбулися масові заходи під гаслом «За українську владу, єдність і неподільність Закарпаття».
- 2 листопада 1938 р., Відень – фашистська Італія та нацистська Німеччина на т.зв. першому Віденському арбітражі ухвалюють, що Чехословаччина зобов'язана передати Угорщині значну частину Словаччини та Закарпаття (включно з Ужгородом, Мукачевом та Береговом).

- 4 листопада 1938 р. – новою столицею краю стає Хуст (офіційно цей статус затверджено 19 листопада), починається евакуація чехословацьких та українських установ з територій, що мають бути анексовані Угорщиною.
- 9-10 листопада 1938 р. – Угорщина анексує закарпатські землі, передані їй у Відні.
- 9 листопада 1938 р., Варшава – угорський посол подає ноту, в якій міністр закордонних справ Угорщини просить від польського уряду допомоги в окупації Закарпаття.
- 9 листопада 1938 р., Хуст – створено Організацію народної оборони «Карпатська Січ», її головним комендатом стає Дмитро Климпуш.
- 10 листопада 1938 р. – міністр внутрішніх справ Карпатської України Ю. Ревай затвердив статут ОНОКС. Та визнавалася непартійною організацією з метою «Оборона державних і національних інтересів Підкарпатської Русі та плекання оборонного Духа в українському громадянстві, поборювання протидержавної пропаганди та всестороння підтримка правительства Підкарпатської Русі, зокрема для удержання ладу та безпеки».
- 15 листопада 1938 р. – греко-католицьким єпископом Карпатської України призначений Діонісій Нярадї.
- 18 листопада 1938 р., Будапешт – на позачерговому засіданні угорського уряду прийнято рішення про військову операцію з метою окупації решти території Закарпаття.
- 22 листопада 1938 р., Прага – затверджено Конституційний закон про автономію Підкарпатської Русі (опублікований 16 грудня за № 328), яка отримає власні уряд та Сойм (парламент).
- 25 листопада 1938 р. – уряд Карпатської України схвалив рішення про статус української мови як державної на території краю.
- 26 листопада 1938 р., Хуст – відкрито український театр «Нова Сцена» (створений у 1934 р. як драматична секція пластового хору, з 1935 р. діяв при Просвіті).
- 28 листопада 1938 р. – під час зустрічі з прем'єр-міністром Августином Волошином єпископ Володимир Раїч задекларував лояльність православної церкви до Карпатської України.
- 4 грудня 1938 р., Хуст – перший з'їзд «Карпатської Січі», затверджено ідейно-організаційні засади організації.

- 30 грудня 1938 р. – крайовий уряд затвердив офіційне вживання назви Карпатська Україна.
- 1 січня 1939 р. – створено Головну референтуру жіночих відділів Карпатської Січі на чолі зі Стефанією Тисовською.
- 6 січня 1939 р., Росвигово – бій чехословацьких прикордонників та військ проти угорських терористичних і армійських підрозділів, що спробували перетнути демаркаційну лінію.
- 12 січня 1939 р. – розпорядження прем'єр-міністра Августина Волошина про проведення 12 лютого виборів до Сойму Карпатської України.
- 13-14 січня 1939 р. – створено партію Українське національне об'єднання. 24 січня створено її центральний провід, який очолив Федір Ревай.
- 12 лютого 1939 р. – вибори до Сойму Карпатської України, депутатів обрано за виборчим списком УНО. За нього проголосували 92,4% виборців, які взяли участь у голосуванні (при явці 92,5%).
- 19 лютого 1939 р., Хуст – другий з'їзд Карпатської Січі за участю 10 тисяч січовиків.
- 2 березня 1939 р. – випущено чехословацьку поштову марку з написом українською мовою «Карпатська Україна» та зображенням церков у Ясіні. Марка була присвячена першому засіданню Сойму Карпатської України, яке первісно планувалося на 2 березня.
- 10 березня 1939 р., Будапешт – угорський уряд прийняв рішення окупувати Карпатську Україну у випадку проголошення незалежності Словаччини та вторгнення німецьких військ у чеські землі.
- 12 березня 1939 р., Берлін – Адольф Гітлер через угорського посла повідомив уряд Королівства Угорщина, що Німеччина дає згоду на незалежність Словаччини, але не визнаватиме незалежність Карпатської України й Угорщина може вирішити «русинське питання».
- 13 березня 1939 р., Варшава – міністр закордонних справ Ю. Бек заявив у сенаті, що Польща підтримує територіальні претензії Угорщини до Карпатської України.
- 14 березня 1939 р. – угорські війська атакували Карпатську Україну силами до 40 тис. чол. Августин Волошин оголосив, зокрема – і

через хустське радіо, про незалежність Карпатської України, скликання у Хусті Союму та надання Карпатській Січі статусу армії Карпатської України.

- 14-15 березня 1939 р. – частини чехословацьких армії та Варти захисту держави чинять спротив угорському наступу, але після звістки про окупацію чеських земель Третім Рейхом припиняють опір та евакуюються до сусідніх країн. 14-19 березня проти угорського агресора борються лише слабкоозброєні підрозділи Карпатської Січі, до яких долучаються добровольці з числа патріотично налаштованої молоді та окремі вояки чехословацької армії. 14 березня найбільші бої мали місце біля Горонди і Страбичова, Великих Лучок, Підгорба, Сільця, Підгорян.
- 15 березня 1939 р., Хуст – створено збройні сили – Національну оборону Карпатської України (очолив С. Єфремов) та її Генеральний військовий штаб (очолив М. Колодзинський). Союм Карпатської України у Хусті оголошує незалежність Карпатської України. Августина Волошина обрано президентом. Прем'єр-міністром стає Юліан Ревай. Значні бої карпатських січовиків проти агресора біля Севлюша, Великої Копані, на центральному напрямі бороняться Середнє, Старе Давидково, Пістрядово, Лалово тощо.
- 16 березня 1939 р. – у Карпатській Україні оголошено добровільну мобілізацію. Для захисників молоді держави бракує зброї та боєприпасів, не було артилерії. Наприкінці дня угорський агресор, попри відчайдушний опір оборонців молоді республіки на Красному Полі, захоплює наприкінця дня Хуст. Уряд евакуюється до Румунії. Січовики бороняться проти переважаючого противника біля Імстичова, Іршави, Білок, Довгого, Кам'яниці та Перечина.
- 18 березня 1939 р. – майже вся територія краю перебуває під контролем угорських окупантів, які на гірських перевалах влаштовують урочисті зустрічі з польськими союзниками, чії війська висувуються 14-15 березня на кордон, щоб в разі потреби надати допомогу угорцям у знищенні Карпатської України. Командувач угорськими окупаційними військами оголошує на території Карпатської України воєнний стан. Правитель Угорщини Міклош Горті прибуває на бронепоезді до Мукачева, де у

військовому шпиталі відвідує гонведів, поранених під час окупації Карпатської України.

19 березня 1939 р., Солотвино – угорські окупанти страчують узятого в полон М. Колодзинського та його ад'ютанта З. Коссака, які з невеликим підрозділом січовиків відступали у гори, щоб організувати там партизанську боротьбу. Генштаб угорської армії офіційно оголошує про завершення військової операції з зайняття території краю.

Друга половина березня 1939 р. – у краї встановлюється жорсткий окупаційний режим. Полонених карпатських січовиків, представників української інтелігенції катують та страчують без суду й слідства, зокрема в тюрмах та концтаборах у Тячеві, Великому Бичкові, Кривій біля Хусту, в хустській в'язниці. До масових страт долучаються й польські прикордонники, яким угорські окупанти передають полонених січовиків походженням з Галичини. Українців звільняють з органів влади, системи освіти краю. Заарештованих за політичними мотивами відправляють з краю до концентраційного табору Вор'юлопош в Угорщині, де над ними продовжують знущатися та катувати.

23-27 березня 1939 р. – угорська армія без оголошення війни здійснила збройну агресію проти Словацької республіки, чию незалежність Угорщина визнала однією з перших. У результаті бойових дій угорцями захоплено територію округу Собранці та частини округу Сніна, населені переважно українцями.

24 березня 1939 р. – розпорядження угорської влади про заборону користуватися в освіті у краю українською та чеською мовами.

31 березня 1939 р. – розпорядження угорського військового командування на Закарпатті про вилучення і знищення «всіх українських та антиугорських книг».

5 травня 1939 р. – в Угорщині прийнято другий антиєврейський закон, покликаний максимально обмежити громадян єврейського походження в суспільному та економічному житті. Третій антиєврейський закон опубліковано 8 серпня 1941 р. Четвертий – 6 вересня 1942 р.

22 червня 1939 р. – угорський парламент ухвалив приєднати Закарпаття до Угорщини.

- 17 вересня 1939 р. – Радянський Союз повідомив угорський уряд повідомив, що поважає недоторканість кордонів Угорщини.
- Лютий 1940 р., Хуст – на таємних зборах закарпатської молоді створено крайову організацію ОУН. Проводиться агітація серед місцевого населення, з серпня 1941 р. видається підпільна газета «Чин», заплановано збір зброї та створення партизанських загонів.
- 16 березня 1940 р. – розпорядження угорської влади про перевірку закарпатських бібліотек і вилучення з них українських книжок.
- 15 березня 1941 р. – закарпатські підпільники ОУН зірвали з Хустського замку угорський прапор і вивісили український. На Красному Полі було встановлено хрест на могилі карпатських січовиків.
- Червень 1941 р. – угорська влада запроваджує в краю надзвичайний стан.
- 27-28 серпня 1941 р., Кам'янець-Подільський – масове вбивство німецькою поліцією закарпатських євреїв, яким було відмовлено в угорському громадянстві та яких угорський уряд депортував до Галичини.
- 17, 22 і 24 липня 1942 р., Мукачево – угорський військовий трибунал судив відповідно 98, 33 та 32 особи за приналежність до ОУН та те, що вони ставили собі за мету революційним шляхом відкоремити Закарпаття від Угорщини і приєднати його до самостійної Української держави. 141 особу засуджено до тюремного ув'язнення строком від шести місяців до 12 років.
- Травень – червень 1944 р. – депортація закарпатських євреїв до нацистського концтабору Аушвіц для знищення.
- Вересень – жовтень 1944 р. – відновлення підпілля ОУН на Закарпатті.
- Жовтень 1944 р. – Червона армія зайняла територію краю.
- 26 листопада 1944 р., Мукачево – Перший з'їзд народних комітетів Закарпатської України прийняв «Маніфест про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною».
- 29 червня 1945 р., Москва – згідно з радянсько-чехословацьким договором Закарпатська Україна має воз'єднатися з Радянською Україною.
- Червень – жовтень 1945 р. – радянські спецслужби обезголовлюють підпілля ОУН в краї.

- 11 липня 1945 р., Москва – у в'язниці помирає заарештований радянськими спецслужбами у Празі Августин Волошин.
- 19 липня 1945 р. – ухвалено створення Закарпато-Українського університету в Ужгороді (18 жовтня прийнято постанову про відкриття державного університету в цьому місті).
- Серпень 1945 р. – завершено націоналізацію промисловості та торгівлі, в краю зникає приватне підприємництво.
- 30 вересня 1945 р. – закрито кордон у бік Чехословаччини.
- 15 листопада 1945 р. – офіційною грошовою одиницею на Закарпатті став радянський карбованець.
- 15 грудня 1945 р. – Народна Рада Закарпатської України запровадила своїм декретом у краї дію радянського законодавства про націоналізацію землі. Почато підготовку до колективізації сільського господарства, яка розпочалася у березні 1946 року.
- 22 січня 1946 р. – Указом Президії ВР СРСР у складі Української РСР створено Закарпатську область.
- 30 липня 1946 р. – Закарпатську область указом Президії ВР СРСР оголошено режимною територією.
- 1 листопада 1947 р., Мукачево – єпископ греко-католицької церкви Теодор Ромжа вбитий агентом радянських спецслужб в лікарні, де він лікувався після невдалого замаху, організованого тими ж службами. У 2001 р. беатифікований під час візиту Папи Римського Івана Павла II в Україну.
- 12 лютого 1949 р. – Міністерство держбезпеки УРСР ініціює негайну остаточну ліквідацію греко-католицької церкви на Закарпатті. Формальності було завершено того ж місяця.
- 7-8 жовтня 1950 р., Торонто (Канада) – відбувся I-й з'їзд Братства карпатських січовиків, до якого увійшли ті вояки ОНОКС, які опинилися на еміграції. З'їзд заманіфестував вірність єдності та незалежності України.

Історію Карпатської України, її будівництва та оборони у 1938-1939 рр. буде складно оцінити, базуючись лише на подіях тих років. Безумовно, це був яскравий і непересічний час, але щоб зрозуміти його потрібно зазирнути в ті роки, коли українці краю усвідомили хто вони, почали мріяти про єдність з братами і сестрами з іншого боку Карпат, відверто стали у двобій з колонізаційними проектами сусідів і навіть далекої Росії. Це був нелегкий шлях, на якому було й чимало помилок та поразок, але в підсумку українська ідея перемагає та розгортається на повну силу в краї. Навіть посилена мадяризація місцевих жителів та оманливі москвофільські проекти не змогли зупинити різкого пробудження українців краю на останньому етапі Першої світової. Події на закарпатській Гуцульщині, хустський Всенародний з'їзд, солідарність з ЗУНР та інші прояви українськості свідчили про те, який вектор найбільш припав до душі закарпатцям. Утім, край опиняється в складі Чехословаччини. У цих умовах носіями та пропагандистами української національної ідеї стають громадські організації – передусім «Просвіта» та Пласт.

Перші кроки

Можна припустити, що вперше з ідеями українського скаутингу дехто з закарпатців запізнався вже наприкінці 1914 року, коли тут дислокувався Легіон Українських січових стрільців, в лавах якого було чимало вихованців Пласту в Галичині. Утім, повноцінна історія української скаутської організації Пласт в Закарпатті починається згодом, коли вихованець д-ра Олександра Тисовського (одного з основоположників Пласту, викладача львівської Академічної гімназії) Володимир Комаринський на запрошення професора Андрія Дідика, провів першу гутірку (лекцію) для учнів Берегівської гімназії. Сталося це в неділю, 11 грудня 1921 року. Другові Володимирові було тоді лишень 15 років.

«Сьогодні в ретроспективі понад 50 років я переконаний, що ідеологічна частина мого реферату виглядала блідо, але на щастя

вона тривала коротко, а мої слухачі ожили, коли я познайомив їх з пластовим привітом, а відтак почав витягати з кишені мотузки, демонструвати такі ефективні вузли як скорот, подвійна ключка, моряцький та ін. Але не треба забувати, що мені було тоді всього 15 і пів року...» - напише вже на еміграції у своїх спогадах Володимир Комаринський.

Від грудня 1921 року протягом наступних кількох років Пласт у Закарпатті розвинувся настільки потужно, що гуртки були засновані у всіх більших містах – Ужгород, Мукачево, Перечин, Хуст, Тячів, Рахів, Великий Березний, з чисельністю близько 1 тисячі членів. А вже від 1929 року почала діяти в Закарпатті структура Село-Пласту, покликана залучити до українського скаутингу не лише гімназійну, а й сільську молодь.

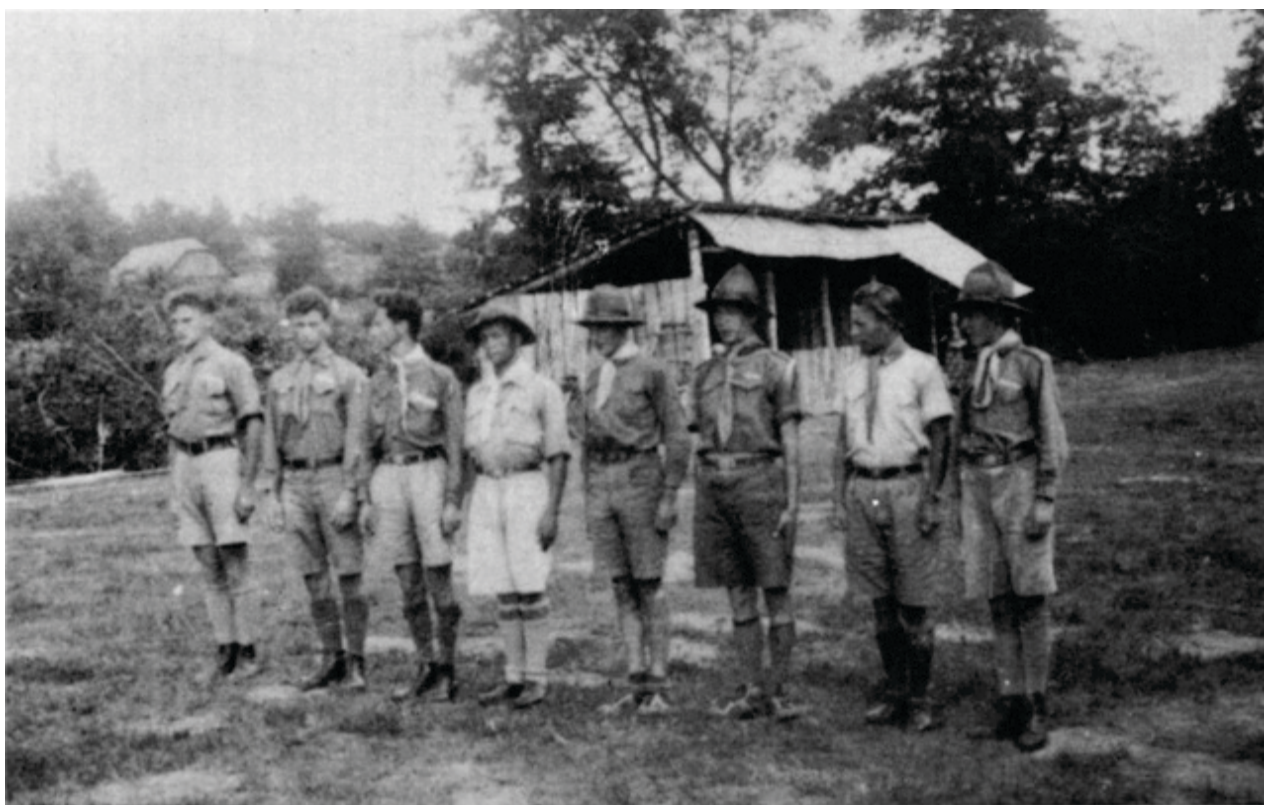
Один із організаторів Пласту в Карпатській Україні Леонід Бачинський у статті «Початки Пласту на Підкарпаттю» писав: «Перші кроки були тяжкі. Провідники були зовсім без фахової освіти, також не мали пластової практики. Керувала ними лише любов до народу і бажання влити національний ґрунт до пластової організації».

Пласт не був єдиною скаутською організацією в Карпатській Україні. На той час існували також й інші національні скаутські організації – чеська «Юнак», угорська «Черкес», єврейська «Кадіма-Гашомер», москвофільська «Русській Скавт». Усі вони юридично належали до Союзу Скаутів Чехословацької Республіки з центром в Празі.

Хлопці із лісу

Найбільш цікава частина пластування це, звичайно, табори та мандрівки. Адже саме під час перебування у таборі виховується характер, командна робота, а також шліфуються практичні навички дитини – від того як розпалити вогонь і аж до вміння перебути в природі одинцем три доби маючи при собі три сірники, ніж і спальний мішок.

Отже, першим пластовим табором на Закарпатті був мандрівний табір на Говерлю від 2 до 11 серпня 1922 р. Учасниками табору були берегівські пластуни, до яких долучився з Хуста Володимир Комаринський, а всіх таборовиків було 16. Через село Богдан пластуни дісталися на найвищу гору Закарпаття — Говерлу. Так, 1922 року Говерла вперше побачила закарпатських українських пластунів.

Укр. учасники спільної Лісової Школи у Солочині 1935 р., що її урядив Союз Скавтів ЧСР.

У міжвоєнний період пластуни Карпатської України провели близько сотні таборів різного рівня та майже по всій території Закарпаття – від Великого Березного, через Сваляву і Хуст, аж до

Кобилецької Поляни й Ясіня. Комендантами таборів були Леонід Бачинський, Ростислава Бірчак, Михайло Бажанський, Корнило Заклинський, Анна Устіянович, Богдан Алиськевич та ін. А у Верхньому Водяному навіть мали стаціонарний Гуцульський табір. Закарпатські пластуни у складі чехословацького скаутингу також постійно брали участь у міжнародних зустрічах – світових та європейських джемборі – в Англії, Австрії, Угорщині, Чехії та ін. І, що цікаво, закарпатські пластуни послідовно на всіх таборах і зустрічах поруч з офіційним прапором ЧСР вивішували синьо-жовтний стяг.

У 1938 році Центральна скаутська управа у Празі таки дозволила провести біля Сваляви, у Солочині, першу українську «Лісову Школу» - особливо насичений вишкіл для скаутмайстрів та інструкторів юнацьких таборів. Згодом всі абсолювенти (випусники) ЛШ у березні 1939 року стануть у лавах Карпатської Січі на захисті кордонів Карпатської України. На жаль, більшість з них загине у боротьбі з угорським окупантом.

В авангарді громадського життя

Пластуни брали активну участь у громадському та політичному житті Карпатської України. Вони були активними учасниками з'їздів народовецької (патріотичної) молоді в Ужгороді та Мукачеві, брали участь у з'їздах «Просвіти», організовували просвітницькі та антиалкогольні кампанії у селах. Брали активну участь у підготовці виборів до Сойму Карпатської України, працювали на різних ланках в уряді, а пластун Вікентій Шандор став представником Уряду Карпатської України в Празі. Пластовий курінь «Нова сцена» під проводом братів Євгена та Юрія Шерегіїв перетворився у професійний театр. Пластова молодь першою поповнила лави «Карпатської Січі».

Найвідомішим пластовим виданням в Карпатській Україні звичайно був журнал «Пластун-Юнак-Черкес», що видавався від 1923 до 1935 року. На початках журнал друкувався трьома мовами – українською, чеською та угорською. Відтак, від 1928 року видання втрачає додаток «Юнак-Черкес» і перетворюється на «часопис пластової молоді». «По довгій мовчанці ми знов забираємо слово і маємо змогу випустити у

світ друковані сторінки «Пластуна», - напише головний редактор Юліан Ревай. – «Без часопису ніяка організація не може досягнути такого успіху, як коли вона має до диспозиції свій власний орган, який лучить усіх членів, причинюється до виміни думок, інформує членство про організаційні справи і показує стежку, якою нам усім треба ступати вперед».

«Пластун» - найвідоміше, проте не єдине видання. До слова скажемо, що в той час майже кожен пластовий курінь чи осередок мав свій друкований орган - «Берегівський Пластун», «Бичківський Пластун», «Севлюський Пластун» (Виноградово), «Таборит», «СКОБ», «М'яв», «Ватра», «Мочарі», «Карпати», «На стійці» і нарешті – «Молоде життя», авторами яких були Спиридон Черкасенко, Марійка Підгірянка, Улас Самчук, Василь Гренджа-Донський, Іван Ірлявський, Зореслав, Василь Пачовський та ін. Серед ілюстраторів, що ними переважно були самі пластуни, ці видання оформляли й ще молоді митці – Йосип Бокшай та Михайло Михалевич.

Напади на Пласт

За весь час свого існування в Карпатській Україні Пласт завжди був об'єктом нападів як чеської влади, так і москво- і мадярофільської частини політиків Закарпаття. Велася інформаційна війна як проти цілої організації, так і персонально. Поширювалась дезінформація в ЗМІ, часто відбувалися й поліційні ревізії, розшуки, перегляди домів деяких пластових провідників, конфіскація української літератури, заборона пластових виступів тощо. Варто вказати і на вороже наставлення деяких директорів і професорів середніх шкіл, при яких Пласт найуспішніше розвивався.

Великої шкоди завдавали також і «свої», які часто просто не розуміли ідейні основи Пласту і розцінювали його як якусь «розбійницьку» організацію. «Першою і основною задачею пластуна є — любити свою батьківщину, свої звичаї й обичаї, мову, помагати й указувати дорогу своєму народові, щоби був великим і могучим», - писав скаутмайстер Леонід Бачинський, проти якого згодом також розвернеться окрема персональна кампанія з цькування.

Like&Share - цікаві випадки з пластового життя

Визначний пластовий діяч Степан Пап-Пугач подає у своїй книзі «Пластовий альманах» деякі цікаві факти з життя Закарпатського Пласту. Зокрема, дізнаємося, що перший пластовий фотоальбом почав укладати курінний Василь Федак - визначний журналіст та спортсмен, провідник I-го куреня Ф. Корятовича при гімназії в Ужгороді 1926 р. Йому було тоді лишень 15 років.

Великий прихильник Пласту і сталий таборовик, письменник Василь Ґренджа-Донський 1926 р. написав п'єсу «Сиротина», в якій дієвими особами є пластуни. А Спиридон Черкасенко наприкінці 1923 року написав «Гімн Закарпатських пластунів», що співається й сьогодні у кожному пластовому осередку від Австралії до США.

Пластове видавництво «Ватра», що його зорганізував і вів Леонід Бачинський від 1924 р., за п'ять років свого існування, без жодної допомоги, видало 23 книжечки у 38100 примірниках.

Ужгородські пластуни створили т. зв. «Гурток Балькон» — бо закупили білети в 1-му ряді на балконі на всі вистави народного театру «Просвіта».

Нас тут триста, як скло, товариства лягло: Березень 1939

Красне (тобто красиве, а не червоне, як дехто подає) Поле – це поетична назва надтисянської рівнини поблизу м. Хуст. Так символічно назвав цю місцевість Степан Пап-Пугач, Комендант Українського Пластового Уладу Карпатської України. Поет Василь Ґренджа-Донський між першими поетично вжив назву «Красне Поле», мабуть під впливом С. Папа.

Саме на цьому полі судилось багатьом пластунам скласти найважчий іспит – своїми життями затримати угорського окупанта на кілька годин, доки у Хусті відбувається Сойм, а о. Волошин проголошує незалежність Карпатської України...

Хто би тоді міг уявити, що саме тут 28 серпня 1991 року, за кілька днів після проголошення незалежності України, колись капелан Карпатської Січі о. Севастіян Сабол буде правити панахиду за полеглими героями. Вічна їм пам'ять!

Красне Поле

Степан Пап-Пугач

Красне Поле — це рівнина, що простягається перед Хустом, столицею Карпатської України. Воно тягнеться від хустських воріт аж по Велику Копаню, спираючись на півночі до чарівних гір, а на полудне ніби перескакує срібну Тису але до Веряці й далі, розпростираючи свою рівняву аж ген до мадярських кордонів. Красне Поле — поле боротьби з мадярським наїзником в обороні Карпатської України, стало уособленням віковичної боротьби закарпатців за їхню свободу.

Слухай Україно! Закарпаття, цей найменший клапчик освяченої Твоєї землі, за свободу українського народу, на Краснім Полі — під Хустом, віддало на жертву свої первістки, найкращих своїх синів — пластунів:

1. Івана Костя — старшого пластуна скоба, Самітнього Рися;
2. Михайла Козичаря — пластуна скоба, кошового ужгородських, а відтак виноградівських пластових куренів;
3. Івана Поповича — пластуна розвідника при Учительській Семінарії;

4. Юрка Пекаря — пластуна розвідчика при Учительській Семінарії;
5. Осипа Шкіряка — пластуна розвідчика при Учительській Семінарії;
6. Івана Андрейчика — пластуна розвідчика при Учительській Семінарії;
7. Емериха Юду — пластуна розвідчика при Учительській Семінарії з іншими п'ятьма з того самого куреня;
8. Михайла Теґзу — старшого пластуна розвідчика, Самітного Рися;
9. Івана Рака — старшого пластуна розвідчика, Самітного Рися;
10. Івана Таласа — старшого пластуна скоба, Самітного Рися;
11. Василя Вайду — пластуна розвідника при Хустській Гімназії;
12. Івана Біловара — старшого пластуна розвідника з Хустської Гімназії;
13. Василя Неболу — старшого пластуна розвідчика, зв'язкового тересв'янських куренів;
14. Олександра Блистова — старшого пластуна скавтмайстра, Самітного Рися.

Пізня осінь 1938 р. На територію Карпатської України вдираються терористи. Спершу мадярські, опісля польські. Мадярські з полудня, польські з півночі. Ці два віковічні вороги українців порозумілись. Мадярські терористи пробиваються до північних границь, щоб відпочити собі у Польщі; відтак, разом з польськими, промощують собі дорогу до Мадярщини. По дорозі розривають мости, висаджують поїзди, нищать дороги, тероризують населення, вбивають невинних.

Іван Кость родом з Синевира. Він добре знає цілу пограничну полосу від Польщі. Щоб боронити кордони Карпатської України від терористів, вступає до пограничної сторожі.

День 10 листопада 1938 р. Глибока ніч у Карпатах. Стукають у вікно Костя:

— Польські терористи напали на Торунь, в Прислопі зайняли пошту!

Іван Кость вискакує з ліжка. Скоро одягається. Бере в руки кріс і біжить. Стріли падають з усіх сторін. Терористи вже обступили ціле село. Кость біжить рятувати. Його сягає польська куля. Він паде неживий.

Іван Кость — пластун Берегівської, а відтак Хустської Гімназії, старший пластун скоб, Самітний Рись. Він перший упав в обороні Карпатської України.

Зима Р. Б. 1939. Березень. Перші березневі дні напрочуд гарні. Перша весна у свобідній Карпатській Україні прийшла раненько.

Вівторок. 14 березень. В пів шостої рано Хуст здригнувся. З чотирьох сторін міста чути стріли. Чеське військо напало на січовиків. Мадяри скористали. Вони скоренько переступили границі Карпатської України.

Карпатські українці не мали зброї, щоб боронити своїх кордонів. Ані чеське військо, ані чеська жандармерія — не хотіли відступити їм оружжя. В Хусті найбільше відчувають цей недостаток.

Чехи боронять свої склади танками. Молодь відзброює чеських жандармів по бічних вулицях, що покинули свої позиції, уступаючи перед мадярами. Вони бояться, що наша молодь відбере від них теж і особисті речі. Та хлопці сміються:

— Ми не розбишаки. Нам потрібна зброя. Хочемо боронити свою свободу.

Жандарми віддавали зброю і відходили із своїм добром.

В той спосіб наші набули кільканадцять крісів.

Вечір. Пів сьомої. Прем'єр о. Августин Волошин скликав Сойм на 15 березня.

Члени уряду Карпатської України (зліва направо): Долинай, К.Лисюк (гість), А.Штефан, президент А. Волошин, прем'єр Ю. Ревай, В. Комаринський, С. Довгаль. 1939 р.

Члени уряду Карпатської України (зліва направо): Долинай, К.Лисюк (гість), А.Штефан, президент А. Волошин, прем'єр Ю. Ревай, В. Комаринський, С. Довгаль. 1939 р.

Середа. 15 березня 1939 р. Надворі сніжить.

Мадярські війська нарушили державні кордони. Вдерлися до Карпатської України по всім пограниччю. Головні сили наступають на Хуст. Інші на Ірпіаву та на Перечин.

Перший напір на Хуст стримали вояки чехословацької армії. Однак прийшов приказ ген. Прхали — відступати! Кордони Карпатської України відкриті.

При горожанській школі у Виноградові (давніше Севлюпі) багато молоді. Учителі, семінаристи, парубки зі села. Всі чекають на оружжя з Хусту. А його нема й нема. Через місто проходять чехословацькі війська. Вони боронять тільки свій відступ. Ядра мадярських гармат досягають уже місто. Однак військова команда не хоче видати зброї.

Десята година ранку. Михайло Козичар, кошовий при Учительській Семінарії, що з Ужгороду перенеслася до Виноградова, бачить —

військові касарні вже випорожнені. Кидається туди зі своїми пластунами. Там вони знаходять коло двадцять крісів і трохи набоїв.

Так двадцять пластунів, з крісами в руках, на чолі із своїм кошовим пішло боронити кордони української землі. Вони ніколи не орудували крісом. Хтось із старших показав їм, як треба стріляти. Для них це достаточо. Їхнє завзяття велике.

Решта пластунів-семінаристів лишається коло школи. Вони чекають на зброю. Не дочекавшись, рушають пішки в напрямі Копані, до Хусту. Пластова молодь Учительської Семінарії крокує. Вона готова стати до оборони своєї батьківщини.

Двадцятьох під проводом кошового Козичара боронять Виноградово аж до 14-ої години. О другій годині по полудні Виноградово падає. Двадцяттеро пластунів уступає під Королево, на Веряцю. Під вечір займають оборонну позицію. На час затримують мадярську горду. Надходить ніч. Вони лежать серед поля. Відчувають голод. Холод. Зима. Зачинає сніжити...

Пластуни і пластунки, що вийшли кого полудня з Виноградова, доходять до Копані. Село положене високо. Воно загноздилося на вершкy гори. Перед пластунами розтягнулось Красне Поле. Рівне, як той стіл. За ним Хуст, над яким гордо пишається замок.

Спускаються на долину. Переходять Красне Поле. На однім з перехресть стоїть жандарм. Він наш, українець. Він не втікає. Стоїть в обороні Карпатської України. Наближається обоз уступаючих чехословацьких військ. Жандарм каже пластовій молоді скритися за залізничний насип. Відтак спиняє військові вози, домагається видачі зброї. Вояки відмовляють. Він показує на голови причулених пластунів:

— Хочете, щоб січовики зачали вогонь? Всі полягнете. Якщо здасте зброю, зможете спокійно відійти.

Військова сотня здала зброю. 120 крісів, 8 легких скорострілів та до 50,000 набоїв.

П'ятдесят пластунів бере в руки кріси. Під проводом проф. Якова Голоти сідають у моторовий вагон. їдуть у напрямі Королева, на поміч групі двадцятьох. Залунала пісня: «Подай дівчино хустину, може у полі загину...» Хлопцям весело. Вони йдуть боронити свою рідну землю.

А пластункам покотилися сльози... Утираючи заслезені очі, вони йдуть далі, до Хуста.

Над вечір відділ проф. Голоти доїхав до Веряці. Пластуни покидають мотоворий вагон, стоять в ряди. Вони теж ніколи в житті не мали в своїх руках кріса. Переходять скорий вишкіл. Разом із січовиками їх около три сотки. Розгортаються у розстрільну майже до румунської границі. Так еднаються з групою кошового Козичаря.

Слабо одягнені, голодні, лягають на засніженій ріллі Красного Поля. Боронять вступ мадярам до столиці, де зійшовся сойм, щоб проголосити самостійність Карпатської України.

Хуст, дня 15 березня 1939 р. Майже цілий день сніжить. Містом валками переходить чехосл. армія. Чехи кидають Карпатську Україну на поталу мадярам. Ось як поступає з краєм чужий господар...

Посли з цілого краю сходяться. Засідає перший Сойм Карпатської України. Гімнастична заля хустської гімназії наскоро прикрашена. Всюди мають синьо-жовті прапори.

Промовляє прем'єр Волошин. Він вірить у живучість свого народу. Промовців заглушують стріли гармат. Посли складають приречення вірності. Вони схвалюють перший закон, що ним проголошена самостійність Карпатської України:

«Сойм Карпатської України ухвалив цей закон:

§ 1 — Карпатська Україна є незалежна Держава.

§ 2 — Назва Держави є: КАРПАТСЬКА УКРАЇНА.

§ 3 — Карпатська Україна є республіка з президентом, вибраним Соймом К. У., на чолі.

§ 4 — Державна мова Карпатської України є — УКРАЇНСЬКА.

§ 5 — Барва державного прапору К. У. є синьо-жовта, при чому барва синя є горішня, а жовта долішня...»

Звучні оплески... Лунає державний гімн — «Ще не вмерла Україна...» Велике одушевлення... А на Краснім Полі дροжить земля. Гармати цілу ніч не вгавають... їхній гук пострахом котиться по Краснім Полі... Його чути і в самій столиці... Там засідає перший Сойм Карпатської України.

Цілу ніч шаліє боротьба. Пластуни боронять Королево над Тисою. У першій лінії Козичар із своєю групою. Над ранком 16-го березня частина пластунів відступила за Тису. Мадяри дістали підмогу. Около 5-ої години зачали наступ. О 10-ій годині Королево впало.

Козичар тяжко ранений... Дає приказ відступати за Тису, де має наспіти поміч з Хусту. Чотирьох його товаришів, між котрими Іван Попович, Юрко Пекар та Осип Шкіряк, беруть його, щоб перенести до Веряці. Він просить їх, щоб його покинули, а самі рятувалися. В них нема серця покинути свого друга на певну смерть. Решта пластунів боронить їхній відступ. Нема сили устоятися. Переходять на другий бік Тиси. Там чекають на них січовики, які прийшли з підмогою.

Чотири друзі донесли свого кошового до Веряці. Аж тут раптом мадяри окружили село. Схопили раненого з його побратимами. Зв'язали їм руки і під багнетами їх повели над Тису. Зв'язані були змушені ще нести свого зраненого друга ...

Над Тисою їх поставили у ряд. Зробили знимку. На пострах інших. Тоді мадярський офіцер приступає до Івана Поповича. Він кремезний за всіх. Заки на інших намірили скоростріл, офіцер розв'язав Поповичеві руки. Дає приказ:

— Бери і кидай свого провідника у Тису!

Хлопці не рухалися. Стояли над підмитим берегом ріки. Під ними круча. Офіцер ще раз повторює приказ. Не помагає. Попович не рухається. Розлючений офіцер з усієї сили вдаряє його в лице. З його уст посипались проклони... Попович нараз випрямився. Звинно підніс свої руки і захопив заскоченого офіцера за горло. Ступив крок назад і кинувся з ним у воду.

Загучав скоростріл. Скосив трьох друзів. Прошив і раненого на землі.

Мадярські вояки бігли берегом Тиси. У воді бачили, як кидалися два тіла. Попович не випускав офіцера із своїх рук. Прудкі води поривали їх все далі і далі... Нарешті тіло офіцера стало непорушним. Вояки казилися... Зачали стріляти... Труп Поповича поплив водою...

Клянуци, вояки вернулися на місце розстрілу. У своїй лютті вони копали і знущалися над тілами вбитих. Відтак вкинули усіх у воду...

Так срібною Тисою до Чорного Моря поплила кров кращих синів Карпатської України, сповіщаючи усіх поляглих за свободу українських земель, що оце українське Закарпаття засвідчило перед світом про непоборність українського духа, що рветься до самостійности та свободи!

Ось п'яťох дальших пластунів, що впало жертвою в обороні свободи Карпатської України. Це кошовий і чотирьох пластунів розвідників з куреня четвертого року Учительської Семінарії. Всі вони герої. Всі вони вкрили славою закарпатський Пласт!

Переважна частина пластунів, оборонців Королева і Веряці, зайняли нові позиції за Тисою, щоб боронити залізничний міст. За їхніми плечима простягалось Красне Поле. Сім кілометрів удовж, п'ять ушир. Це наче природні ворота до Хусту.

16 березня. Уранці пластунам семінаристам прийшла поміч. Сотня січовиків під командою старшого пластуна розвідника Кіштулинця. Він довголітний таборовик, пластун при Торговельній Академії в Мукачеві. Він уже вислужив військову повинність, був поручником чехословацької армії. В його сотні теж трійка старших пластунів з куреня «Самітні Рисі»: Іван Рак, Михайло Теґза та Олександр Блистів.

Над Красним Полем кружляють мадярські літаки. Скидають бомби... Січуть із скорострілів... Гарматні стрільна орють ріллю... На берегах Тиси грізно стоять мадярські танки... Вони знають, що оборонці Срібної Землі не можуть їх досягнути своїми кісами чи

pistoлями... Мадяри дальше обстрілюють Красне Поле... Оборонців хоронить лиш високий залізничний насип, що ним уздовж Красного Поля в'ється залізниця до самого Хусту.

Трійка «Самітних Рисів» зайняла стратегічне місце... Іван Рак, вислужений вояк, підстаршина чехосл. армії. Зате М. Теґза й О. Блистів уперше держать кріси у своїх руках. Рак із скорострілом у руках. Він командує:

— Ви обидва не вмієте стріляти, піддавайте мені амуніцію!

Вони не пускають мадярів через міст Тиси.

Заки на Краснім Полі йде боротьба за кожную п'ядь української землі, Сойм Карпатської України проголошує самостійність. За неї на Краснім Полі падуть дальші жертви: Іван Андрейчик, Емерих Юда і ще трьох пластунів з Учительської Семінарії.

На противному березі Тиси мадяри скупчують свої сили й тяжку артилерію.

— Михайле, не виставляй голови понад насип, бо засягнуть тебе! — остерігає Рак.

— Мушу трохи піднятися, щоб прицілитись. Бачиш, як маляр...

І не домовив. Упав поцілений у саму голову. Михайло Теґза, 20-річний юнак з Березова за Хустом, старший пластун, «Самітній Рись.»

Іван Рак косив скорострілом на всі сторони... Не стало куль. Крикнув: — Олександр, донеси амуніцію!

— Якщо буде, — кликнув Блистів і подався узад.

Мадярські війська перебрили Тису. Ген далеко, за Копанею, де не було оборонців. Вони стали на північних узгір'ях Красного Поля...

Іван Рак зразу замітив. Він крикнув:

— Уступайте, бо вас оточують! Я буду крити ваш відступ!

Скоростріли рокотили... Красне Поле вкривалося трупами... Трупами маляр, як теж і оборонців...

Нарешті мадяри, при допомозі танків, гармат і літаків, висипалися з усіх сторін на Красне Поле. Зачалась боротьба на життя і смерть. Вже не було чути команди, тільки завзята боротьба. Одні, вичерпані до краю, уступали; інші боролися до кінця. Того дня Красне Поле було німим свідком небувалої сили і завзяття оборонців свободи Срібної Землі.

Вичерпаний до краю, пластун Пушкаш упав під корчем... Набираючи духу, він бачить, як малярські гонведи пробивають

штыками поранених товаришів і шалено стріляють по мертвих трупах, оточуючи оборонців з усіх боків... Аж раптом коло нього станули т. зв. чорно-рубашники, гвардія мадярського запродавця Фенцика, що помагали мадярам займати Карпатську Україну. Його схопили. Поставили під залізничний насип. Відступили кілька кроків і прицілилися крісами...

У тій хвилі зарокотів скоростріл... Три чорно-рубашники покотилися мертві на землю. Це Іван Рак... Своім скорострілом він скарав зрадників рідного народу...

Більшість оборонців з Красного Поля відступила, щоб зайняти кращі позиції перед самим Хустом.

Кадр з фільму Срібна Земля, 2012, режисер Тарас Химич

16 березня. Третя година сполудня. Боротьба на Краснім Полі триває цілий день.

Мадярські гонведи оточили 22-річного хлопця з Березова, старшого пластуна, Самітнього Рися, Івана Рака. Його скоростріл косив і косив... Він оточений мадярськими трупами. Нараз його скоростріл загикнувся . . . Не стало куль... Безрадно схилив голову... Не хотів ані подивитися на мадярських наїздників... Його обскочили... Штыками попрогнивали його тіло...

Мадярські частини, які наступали на Перечин і Сваляву, не знайшли більшого опору. Там у наших оборонців не було зброї. Годі було боронитися голими руками. Перечин і Свалява упали вже 15-го березня.

З півночі на Карпатську Україну увірвались польські військові відділи. Наші оборонці звели бій з поляками у Торуні...

Велика частина мадярської армії наступала на Іршавщину.

В Іршаві був відділ 20 січовиків. Вони помагали жандармерії при ліквідації мадярських терористів.

15 березня. Жандарми і погранична сторож: покидають Іршаву. Мають приготовані вагони. Зачали вантажити своє добро. Вантажили і всю зброю. Січовиків лишали без оружжя.

Перед самим виїздом на станції з'явився учитель Галас. Він старий пластун, ще з Учительської Семінарії в Ужгороді, учасник сталих і мандрівних таборів, член куреня «Самітніх Рисів». Він рішив не пустити зброї. Відшукав коменданта транспорту. По бурхливій розмові чехи віддали частину оружжя.

Галас зателефонував до Білок. Пластуни білецької гімназії (перед тим берегівської) стримали поїзд. Відібрали від чехів і решту зброї. Це діялося в ночі, з 15 на 16 березня.

Ще тої самої ночі Іван Галас вернувся зі січовиками і пластунами до Іршави. Уранці вони станули на кордонах, щоб своїми грудьми боронити Карпатську Україну...

Мадяри наступають великою силою. Чеські жандарми й пограничники вже відступили. Зброю здали кільком пограничним сторожам-українцям, що залишилися боронити свою батьківщину... їм на поміч прийшов Галас із своєю групою січовиків і пластунів. Наші оборонці роззброювали останніх жандармів, що переїзджали через Іршаву.

— Нащо вам зброю? — питали чехи.

— Боронитись від маляр! — відповідали юнаки.

— Чи ви збожеволіли? Таж наступає малярська регулярна армія з танками, гарматами та літаками, а ви не вмієте навіть орудувати крісом!

Юнаків не застрашиш:. Вони відважно пішли на кордон. Всіх їх розділено на відділи по 10-14 чоловік. І так відділами їх примістили на поодиноких пограничних стійках.

Четвер. 16 березня. Бій на прикордонних полях Іршавщини триває вже другий день. Мадярів полягло багато. Оборону ведуть українські пограничники. Вони розуміються на боєвій тактиці.

Оборонці вже виснажені, голодні, перемерзлі. Мадяри хочуть їх оточити. Вони частинами відступають. Не стало амуніції. Галас із своїм відділом криє їхній відступ. Знов полягло кілька пограничників та січовиків. Відділ Галаса тратить зв'язок з оборонцями. Раптом опинився в мадярській лінії. На щастя ніч затаює їхню присутність... Пробилися Іршавою, відтак Білками... Галас показує своїм гірську доріжку на Кошелеве... А сам лишається при Білках...

Другого дня, 17-го березня, Івана Галаса зловили мадяри. Вивели за Білки і там його розстріляли. Могила Івана Галаса, визначного пластуна Закарпаття, на білецькім кладовищі. Її квітами прибирають білецькі пластунки...

Четвер. 16 березня. Мадярська армія зайняла Хуст. Тисячі війська, автомашин, танків... Мадяри гонять по місті і кленуть... Багато їх полягло на Краснім Полі.

Вулицею переходить Василь Вайда, пластун розвідчик куреня при хустській гімназії. Йому шістнадцять років. Він учень шостої класи, родом з Копані. Його зустрічає гімназист-мадярчук Корнелій Єлеш.

— Ми вас перемогли, Вайдо! — сміється Єлеш.

Вайда змірив очима свого шкільного товариша. Вони жили на одній квартирі. Часто сперечалися. Єлеш належав до москвофільського скавту. Вайда йому доказував, що мадярчуки лише скриваються під москвофільством, щоб розбивати нашу національну єдність. Показалося, що Вайда мав правду. Тому він огірчено відповів:

— Бачиш, Корнелію, що я тобі говорив правду. Зараз у тебе на грудях мадярський трикольтор, що його ти раніш покривав своєю рускістю. А що до перемоги, то не дуже ликуй, вона лише дочасна!

Єлеш закипів гнівом. Зненацька витягнув револьвер і стрільнув Василеві у груди. Так помер пластун Василь Вайда, таки там, на вулицях Хусту. Єлеш поволік його трупа і вкинув у потічок Лаківець, що перепливає містом...

Зайнявши Хуст, мадярські війська потягнулись на Буштино. Зайняли село Нягово. Калька вояків вступило до селянської хати, де жив місцевий учитель Іван Біловар. Хтось їм доніс, що він великий українець. Вони викликали учителя Біловара і наказали:

— Ходіть, покажете нам дорогу!

Біловар пішов. Не дали йому ані часу, щоб вдягнув на себе плащ. Вийшли за село. Загоркотіли стріли. Іван Біловар неживий повалився на землю.

Іван Біловар родом з Копані недалеко Хусту, він пластун розвідчик, щойно перед кількома місяцями закінчив хустську гімназію і перший рік учителював на селі.

Мадярські війська увійшли до Тересви. Як усюди, так і тут виловлюють інтелігенцію.

Арестують і Василя Неболу, ідейного молодого учителя. Йому щойно 25 років. Він старший пластун розвідчик, зв'язковий пластових куренів у Тересві.

Мадяри, по страшних муках, його розстріляли.

По битві на Краснім Полі Олександр Блистів лишився у Хусті. Він мусів заопікуватися двома малими братами. Тому перші дні мадярської окупації він скривався. Та один із сусідів зрадив його. Мадярські жандарми зненацька наскочили на нього і, зв'язаного, поволікли вулицями Хусту.

На площі кн. Корятовича із майстерні вибіг столяр Марко і гримнув Блистова по голові пилкою, що її тримав у руках. Обличчя Блистова скривавилось, з голови потекла кров...

Олександра Блистова примістили у хустській в'язниці. Вона переповнена українською інтелігенцією. Уночі поставили його перед суд Мадярської Народної Ради міста Хусту.

Рада видала розсудок смерті.

До виконання розсудку його примістили у самотній келії. Хоче дати до відома, що з ним сталося. Знайшов у кишені папірець. Знайшлася і шпилька. Довбає палець на руці. Вибризує кров. Шпилькою, замоченою у своїй власній крові, починає писати:

**«Я, Олександр Блистів, 23-річний з Хусту, іду на смерть за те,
що я любив свою рідну Україну»**

Папірець сховав під ногу крісла...

Перед воротами хустської в'язниці від раня до пізної ночі граються діти. Раптом розскочились. З тюрми виїжджало вантажне авто. На нім, між двома жандармами, стояв Олександр Блистів. Він побачив дітей і незаметно показав їм свої зв'язані руки. Діти зрозуміли.

Авто завершило уліво. Один з хлопців махнув рукою у сторону двора проти в'язниці. З двору нараз вибігли два хлопчики, скочили на свої колеса і пігнали за в'язнем. Авто гнало в сторону Сокирниці. Хлопці гнали що сили. Вже доїжджали під село. Аж тут раптом почули два вистріли. Здрігнулись...

За хвилю вантажне авто верталось. На нім стояли обидва жандарми... Але в'язня вже не було...

Хлопчики пігнали далі, за село... Розглядалися по обидвох сторонах дороги... Виїхали на поле, що перед Стеблівкою... У рові при дорозі лежав лицем до землі Олександр Блистів, з виверненими кишнями. З його голови стікала ще тепла кров. Його стрілили у голову, із-заду.

Діти перед тюрмою далі забавлялися. Олександр Блистів, ведений на страту, їх миттю пізнав. Це найменші хустські пластуни — вовченята. їм ще не грозила тюрма. Граючись перед тюрмою, вони зірко стежили, кого вивозили на розстріл. Так і ті найменші були свідками історичної боротьби українського Закарпаття.

Олександр Блистів, визначний закарпатський пластун, ідучи на смерть, їх бачив. У його серце вливалась нова надія. Це ті найменші, що підуть до дальшої боротьби... їх не спинить ані терор, ані тюрма.

Вони пластуни. Вони сміло підуть уперед!

Джерело:

Степан Пап-Пугач, "Пластовий Альманах", Рим 1976 р.

Зміна напрямку атаки. Зі спогадів Вікентія Шандора

Проблема Карпатської України в німецькій політиці була актуальною лише доти, доки агресивні задуми Гітлера були спрямовані протти Радянського Союзу. Гітлер 17 грудня 1938 року видав армії наказ здійснити належну підготовку для окупації Чехословаччини, припускаючи, що з її боку не буде жодного опору.

Тим самим була вирішена і доля Карпатської України. Ціною її ліквідації Гітлер відчинив Сталіну двері до радянсько-німецьких переговорів та самого альянсу. Таким чином, Гітлер відкинув усі дальші спроби і зацікавлення українською проблемою взагалі, яку Німеччина дотоді вела у формі політичної пропаганди у виключно власну користь.

Свої плани відносно Східної Європи Гітлер висловлював під час інтимних нічних розмов за чаєм. У ході однієї з таких розмов, що відбулася уночі з 17 на 18 вересня 1941 року з М. Борманом та іншими членами уряду, Гітлер своїм співрозмовникам накреслив таку перспективу для України та її народу:

«В сучасному періоді ми не є зацікавлені утримувати балтійські держави, тим більше утворити незалежну Україну. Так само мусимо перешкодити їм повернутися до християнства. Це було б смертельним гріхом, бо це дало б їм певну організаційну форму. Я не є прихильником ані університету в Києві. Краще і не вчити їх ані читати... Ми будемо постачати українцям блискучі бляшки та скляні намиста — все, що колоніальні народи люблять» (Hitler's Secret Conversation 1941-1944, with an introduction by Trevor-Roper, N. Y., 1953, p. 29)).

Із висловлювань Гітлера випливає, що він планував перевести і для українського народу того роду жорстокі міри, щоб його знищити. Беручи до уваги методи і стиль його праці та самої національно-соціалістичної партії, не може бути сумніву, що все, ним сказане, було б і зроблене. Така життєва перспектива для України і українського народу в лоні Німеччини, висловлена самим фюрером, є найкращою відповіддю на різні злорадні безсовісні звинувачення ворогів України про якісь симпатії Гітлера до українського народу і, навпаки, українців до нього.

У такому розумінні і Генерал артилерії Франц Галдер, начальник Генерального штабу німецької армії, повертаючись із розмов з Гітлером 17 березня 1941 року, у своєму щоденнику зазначив, що населення Білорусії привітає німецьку армію з відкритими обіймами, але українців і донських козаків назвав сумнівними (General of Artillery Franz Haider, Chief of the German Army General Staff: «Returning from an interview with Hitler on March 17. 1941, Haider wrote in his diary that Hitler expected the inhabitants of White Russia to welcome the German troop with open arms, but he considered the Ukrainians and Don Cossacks dubious» (Reitlinger Geralt: The House Built on Sand, New York 1960, p. 160; див.: International Military Tribunal, V. 347).

Політику з Гітлером у Європі не робили українці, але великі держави — Великобританія, Франція, З'єднані Стейти Америки, Радянський Союз, Італія та ін. Українці були в цій міжнародній політиці тільки жертвою свого стану поневолення, що кожна з великих держав намагалася використати для власного інтересу.

Значення України визначає той факт, що в кожній політичній концепції Центрально-Східної Європи вона грає ключову роль.

Стан поневолення українського народу, однак, не віднімає від нього право приймати на політичному полі такі рішення і з такими партнерами, які відповідають його державно-визвольним інтересам, подібно, як це роблять інші народи і держави.

Ситуація в Європі перед і під час Мюнхена виглядала так, що Гітлер свій перший воєнний наступ поведе проти Сходу. Такий стан був задокументований і візитом Ріббентропа в Парижі 6 грудня 1938 року та заключення франко-німецького договору про дружбу. Був це, власне, Чемберлейн, який у промові перед великобританським парламентом 1 листопада 1938 року дав Гітлерові «зелене світло» для його походу на Схід. Він тоді сказав:

«Яка є позиція Німеччини по відношенню до країн Центрально-Східної Європи? Географічно вона повинна там займати окупаційну та панівну позицію, що вона саме і робить. В дійсності справа стоїть так, що оскільки ці держави мають агрокультурний характер, то торгівля між ними і Німеччиною є бажаною... А що стосується цієї держави, то в нас немає наміру блокувати Німеччину від цих держав або економічно її ізолювати».

З українською проблемою Гітлера була пов'язана не тільки справа самої України, але й ціла концепція його політики та спрямування агресії на Схід чи на Захід. Загальні сподівання в дипломатичному світі були такі, що Гітлер насамперед піде атакою на Схід. Тому Чемберлейн, який сприяв саме такому розвитку німецької політики, 17 березня 1939 року в Бірмінгемі зустрів зміну цієї політики Гітлера з обуренням.

Вирішальною подією, що переконала Чемберлейна у перфідності Гітлера, було не так загарбання Праги, але згода Німеччини на окупацію Карпатської України Мадярщиною. Це рішення привело амбасадора Франції Роберта Кулондра в Берліні звітувати Бонетові, що після всякої правдоподібності «Райх перед тим, ніж здійснить свою велику програму на Сході, наперед звернеться проти західних великих держав». Кожний, хто читав «Майн Кампф», повинен знати, що нацистська стратегія має намір знищити Францію перед тим, а не після того, як спробує здобути Росію.

Мапа Карпатської України, 1938-1939 рр

Чемберлейн і його дорадники помилково припускали, що після зайняття нацистами Австрії та Чехословаччини буде слідувати атака на СРСР» («The decisive event which convinced him of Hitler's «perfidy» was not the seizure of Prague but German consent to Hungarian occupation of Carpatho-Ukraine. This decision led ambassador Robert Coulondre in Berlin to report to Bonnet that in all probability «the Reich, before carrying out its vast program to the East, will first turn against the Western Powers». Anyone who had read Mein Kampf would have known that Nazi strategy contemplated the annihilation of France before, and not after the attempted conquest of Russia. Chamberlain and his confreres had mistakenly assumed that the Nazi seizure of Austria and Czecho-Slovakia would be followed by an assault the USSR» (Цитовано за: Schuman Frederich L.: Soviet Politics at Home and Abroad, New York, 1953, p. 363).

Саме за таку політичну концепцію Чемберлейна ліберальна преса Європи, не виявляючи властивих причин, постійно його атакувала.

Сьогодні навіть тяжко збагнути, які важливі історичні наслідки у світі має наведена зміна політики Гітлера і його військового нападу спочатку на Захід, а потім на Схід.

На зміну політичного спрямування Гітлера вплинуло і те, що Польща не хотіла домовитись з Німеччиною і спільно розпочати війну проти Радянського Союзу. Крім цієї та інших причин, що могли вплинути на таку зміну, українська проблема у представників Радянського Союзу і надалі викликала позачерговий інтерес під час їх переговорів з Німеччиною.

Представники Радянського Союзу — уповноважені Сталіном у справах Астахов і голова радянської торговельної місії Бабачкін, які власне започаткували радянсько-німецькі переговори, не вдовольнялися ліквідацією Карпатської України, але хотіли дізнатися про позицію Німеччини у справі прихильності Галичини та інших українських земель до Німеччини. Представник Німеччини Юліус Карл Шнуре (Schnurre) знов звернув увагу свого уряду на цю проблему і дав таке запевнення: «...Розв'язка української проблеми вказує на те, що ми там не підтримаємо нічого такого, що могло б перешкоджувати інтересам Радянського Союзу» («...The settlement of the Ukrainian question had shown that we did not aim at anything there

that would endanger Soviet interests» (Department of State: Nazi-Soviet Relations 1939-1941, Washington, D. C, 1948, p. 34-35)).

У подібному смислі в цій же справі заспокоїла Німеччина і польського міністра закордонних справ Юзефа Бека, як вказує державний секретар Вайцзекер у своєму меморіалі від 30 травня 1939 року, що «...інтерпретація Бека німецької політики відносно України була спростована поведінкою Німеччини у випадку Карпатської України» («...Beck's interpretation of the German policy toward the Ukraine was refuted by the German conduct in the case of the Carpatho-Ukraine» (Ibidem, p. 14; Maria Turlejska: Rok przed cleska (urzesnia 1938 — ur-zesnia 1939), wydania III, Warszawa 1965, p. 346)).

Представники Радянського Союзу із свого боку теж дали запевнення Німеччині щодо напрямку локалізації більшовизму.

«Злиття більшовизму з національною історією Росії, яка виявила себе в глорифікації людей і діл Великої Росії (відзначування битви під Полтавою, Петро Великий, битва на Чудському озері, Олександр Невський) дійсно змінили міжнародне обличчя більшовизму, як ми його бачимо, особливо від часу, коли Сталін відстрочив світову революцію на невизначений час».

На такій нацистській платформі погодились обидві великі держави — Німеччина і СРСР — для заключення Договору про співробітництво, яким визначили сфери своїх імперіалістичних заінтересувань. Договір викликав констернацію в дипломатичних колах світу та зовсім нове розташування політичних сил в Європі.

Гітлер і Сталін стали найвирішальнішими постатями на європейській політичній сцені. Історія і на цей раз повторилась, бо хоч Німеччина і Росія (СРСР) більше разів були воєнними противниками, однак, коли заходилося про розподіл сфер впливу в Європі, то завжди подавали собі руки. Не диво, отже, що Гітлер у промові до своїх командуючих Генералів 22 серпня 1939 року сказав, що у світі є тільки дві особи, які бачать майбутнє, а це є Сталін і він.

Джерело:

Вікентій Шандор. Спомини. Карпатська Україна 1939-1945.

Пісні Карпатської України

Пливе кача

Текст в обробці Василя Гренджі-Донського

Гей, пливе кача по Тисині,
Пливе кача по Тисині.
Мамко ж моя, не лай мені,
Мамко ж моя, не лай мені.

Гей, залаєш ми в злу годину,
Залаєш ми в злу годину.
Сам не знаю де погину,
Сам не знаю де погину.

Гей, погину я в чужім краю,
Погину я в чужім краю.
Хто ж ми буде брати яму?
Хто ж ми буде брати яму?

Гей, виберут ми чужі люди,
Виберут ми чужі люди.
Ци не жаль ти, мамко, буде?
Ци не жаль ти, мамко, буде?

Гей, якби ж мені, синку,
не жаль?
Якби ж мені, синку, не жаль?
Ти ж на моїм серцю лежав,
Ти ж на моїм серцю лежав.

Гей, пливе кача по Тисині,
Пливе кача в по Тисині.

Відео виконання пісні «Пливе кача» на youtube

Сьогодні кожен українець знає пісню «Пливе кача по Тисині», оскільки вона стала широко відомою в Україні в 2014 році під час подій Революції Гідності, що відбувалася в Києві. Її вважають неофіційним гімном-реквіємом за невинно убієнними активістами Євромайдану, які увійшли в історію під назвою «Небесна сотня».

Ні, не Москва, не Ленінград,
Ні, не Совет, а Україна...
Гей, ставте гори барикад –
Іде дванадцята година!

Пробудиться в один момент
Увесь народ в кривавій муці,
І потанцює кулемет
Кривавим танком революцій.

І полетить степами гнів,
Замовкне дика «Марсельєза» –
Із п'яних у ярмі рабів
Повстане нація твереза.

І згадуватимуть одно
Усі, що у ярмі ходили:
Проклятеє було вино,
Коли від нього так дуріли.

* * *

Василь Гренджа-Донський

ЗАКАРПАТСЬКІЙ МОЛОДІ

Піднявся рідний стяг ізнов,
Карпатський вітер ним колише,
А сяйво сонця із-за хмар,
На йому літерами пише:
Вперед, вперед!

Свій соняшно-блакитний стяг,
Ви сильно в двох руках держіте,
А прийде вихор звідкіля —
Прапор ви кріпко бережіте,
Щоб не звалився.

Щоб буйний вітер не зірвав,
З болотом бурі не змішали,
Щоби незвані без нас
Про нашу долю не рішали,

А ми самі!

Срібну Землю — Рідкий Край,
Не зрадьте, не продайте,
Не забувайте за народ,
На Рідне Слово пам'ятайте,
Вперед, вперед!

А працю вмійте шанувать,
Громадську, величаву,
Все лиш з народом і за народ,
За волю, честь і славу,
Вперед, вперед!

*(Із збірки «Тобі Рідний краю»,
Ужгород, 1936)*

ПРИВІТ МОЛОДОМУ ЖИТТЮ

Привіт тобі, мій приятелю юний,
У щирому надхненні я простяг,
Щоб доторкнутись жданої фортуни,
Щоб запишатись молодим життям.

Твоє пгслання — будь дороговказом
Нам у важкій, щоденній боротьбі,
Різьбить завзяттям душі, мов альмазом,
Тоді тебе зумієм полюбить.

Ми знаєм — до мети шляхи тернисті,
Лиш той, хто віру не загубить, дійде,
То ж будь ти все бадьорим, урочистим,
Усе вперед, дитятко молоде!

Промов до серця щиро і відважно,
Бездушним духа дай, а зір сліпим,
Щоб наш народ у бою був звитяжним,
За море, за чорнозем, за степи.

Тоді приманююче рідне щастя
Прозябне із утроби цих земель,
Подасть обійми в невимовній ласці,
На просторінь, де плив наш корабель.

Не жди похвал, призначення тонів,
Ти ж із нас зродилось, з нами в люди йдеш,
Творить права майбутности й закони,
Щоб відродився наш народ, воскрес!

(Пл. журнал «Молоде Життя», Ужгород 1938, ч. 1).

То не лист осінній за водою
По шикорій Тисі проплива, –
Багрянить за хвилею крутою
Підкарпатська буйна голова.

І пливуть до тихого Дунаю –
Мов на турка – браття в байдаках.
Синя хвиля жалібно гойдає,
Течія показує їм шлях.

Бились хлопці Хустові на славу,
Полягли в нерівному бою
За свою омріяну державу,
Січовую воленьку свою.

Буде сліз, та не збороти горю
Ні батьків, ні в тузі матерів.
Чорне море, українське море,
Зустрічай своїм багатирів!

* * *

Чи чули с-те, милі браття

Чи чули с-те, милі браття, (2)
Як боролось Закарпаття? (2)

Найми, мамко, столярика,
Найпершого малярика

Сорок тисяч воювало,
Кров невинну проливало

Най ми хату ізбудують,
Та й на чорно помалюють

Понад Хустом ворон криче,
А в хатині мати плаче

Ой без дверей, без віконць,
Бо моєму життю кінець

Не плач, мамко, та й не тужи,
Син ранений, та й не дуже

Не плач, мамко, син не встане,
Україна ще постане

Голівонька на четверо,
А серденько на шестеро

Ще й зелена Верховина,
І Карпатська Україна

Білі пальці на кавальці,
Білі ручки на обручки

Гей, там на горі Січ іде,
Гей, малиновий стяг несе,
Гей, малиновий, наше славне
товариство,
Гей маршерує, раз, два, три!

Гей, попереді кошовий,
Гей, як той орел степовий,
Гей, малиновий, наше славне
товариство,
Гей маршерує, раз, два, три!

Гей, а позаду осавул,
Гей, твердий хлопець, як той мур,

Гей, малиновий, наше славне
товариство,
Гей маршерує, раз, два, три!

Гей, по боках четарі,
Гей, то сторожі огневі,
Гей, малиновий, наше славне
товариство,
Гей маршерує, раз, два, три!

Гей, дай нам силу й відвагу,
Гей, Україні на славу,
Гей, малиновий, наше славне
товариство,
Гей маршерує, раз, два, три!

Ой, у лузі червона калина похилилася.

Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей! гей! розвеселимо!

Не хилися, червона калина - маєш білий цвіт.
Не журися, славна Україна - маєш добрий рід.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей! гей! розвеселимо!

Виступали стрільці січовії у кривавий тан,
Визволяти братів-українців з московських кайдан.
А ми тії московські кайдани розіб'ємо,
А ми нашу славну Україну, гей! гей! розвеселимо!

Гей, у полі ярої пшенички золотистий лан,
Розпочали стрільці січовії з москалями тан!
А ми тую ярую пшеничку ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей! гей! розвеселимо!

**Чорними хмарами вкрита руїна,
Вітер на згарищах грізно гуде,
Як дика пустеля лежить Україна,
Тужить дівчина і месника жде!**

Приспів

Раз-два, до бою! Не шкодуй собою!
Меч піднеси і на відлів бий!
Бий до останньої краплі набою,
Бий за вітчизну й поляж головою!
За Україну! Вперед! Бий, бий, бий!

З нами пройшли через муки й торттури,
Як приклад великий, як жертви за нас,
Великі звитяжці – Мазепа й Петлюра,
Петро Дорошенко, Богдан і Тарас!

Приспів

За немовлята, за глум і руїни,
За матерів і румовища хат!
Вставай, Україно, могутня й єдина
Від тихого Дону до синіх Карпат!

Приспів

**Не сміє бути в нас страху,
Ні жодної тривоги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.**

Не страшать нас і в цісарів
Високії пороги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

А до дівочих ніжних серць
Ми знаєм всі дороги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

Не святкуватиме ніхто
Над нами перемоги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

Буде нам з тобою що згадати

Після довгих збавлених ночей.
Вивчив я далекий звук гарматний
І тривожний блиск твоїх очей.

Твої очі – квіти темно-сині
На узбіччі радісних доріг.
Чи зустрінемося з тобою знову
На своїх дорогах бойових?

Будуть стрільна розриватись глухо
І дрижати в вибухах земля.
Вийдеш ти в ту сторону – послухай,
Де в багряних полум'ях поля.

І почувеш грізну борню волі,
І вкриється кров'ю битий шлях.
Будуть хлопці йти суворочолі
В сіруватих, наче ніч, рядах.

І пройдуть вони безмежним краєм
Крізь руїни сіл, дерев і трав.
І напевно, ти тоді згадаєш,
Хто любов і мужність поєднав.

Мій лицарський хрест

Дихає ліс, пташка на гіллі
Пісню співає, що тішить мій слух.
Я довго ріс – йшов через цілі,
Що тіло гартують і зміцнюють дух.

Тиха роса зіб'ється з трав
Криком «Вперед!», дружним тупотом ніг.
Я тут знайшов те, що шукав,
Славу здобув і себе переміг!

Фільми про Карпатську Україну

Трагедія Карпатської України

Жанр: документальний фільм

Режисер: Каленик Лисюк

Сюжет:

Це унікальне відео показує хроніку подій проголошення Карпатської України. Унікальність його полягає в тому, що жодне інше проголошення будь-яких українських республік у першій половині ХХ ст не було відзнято на камеру. Для цього пан Лисюк спеціально прибув із США разом із сином у 1939 році в Хуст із Америки. Він зазняв проголошення самої держави Карпатська Україна та бої між січовиками та гортійцями. Ним же і було змонтований кінцевий вигляд стрічки. Трагічний факт: син загинув під час зйомок і зараз похований у Хусті.

Кожен українець повинен бути ознайомлений із тогочасними подіями, а зараз є нагода покраще із ними познайомитися – цього року виповнилося 70 років від дня проголошення незалежності Карпатської України (15 березня 1939 року). На державному рівні ніяких значних заходів проведено не було. Тому згадаймо ми цю славу і водночас трагічну сторінку нашої історії, яка гарно показана у цій документальній стрічці.

Слава Карпатській Україні! Героям Слава!

Переглянути в youtube:

**Срібна Земля:
Хроніки Карпатської України 1919-1939**

Жанр: художньо-документальний фільм

Режисер: Тарас Химич

Продюсер: Тарас Чолій

Композитор: Любомир Соломченко

Звукорежисер: Роман Микульський

Кінокомпанія: «Invert pictures»

Тривалість: 75 хв.

Мова: українська

Країна: Україна

Рік: 2012

Опис:

Століттями Закарпаття було ізольоване політично та культурно від інших українських земель.

Після Першої світової війни край пережив відродження національної ідентичності.

На початку 1939-го, коли Європа готувалась до наступної війни, боротьба за контроль над регіоном загострилась.

У складних умовах політичного і військового протистояння була проголошена Карпатська Україна, сіючи зерна майбутньої незалежної України...

Переглянути в youtube:

Визначні пластові діячі Закарпаття

Степан Пап

До зорганізованню і розквіту пластового руху на Закарпатті причинилося багато відданих провідників молоді, яких імена будуть записані золотими буквами в історії українського Пласту. На цім місці згадаємо бодай кількох з них:

Др. Володимира Комаринського, основоположника Пласту у Хусті, де відтак багато праці й труду вложили пластові провідники: дир. Леонід Балицький, др. Михайло Гупаловський та проф. Наталка Балицька.

У Берегові заслужився проф. Корнило Заклинський, як довголітний пластовий провідник і організатор, а на Берегівщині учитель Микола Вайда. Він теж редагував і видавав часопис — Карпатська Молодь.

На Гуцульщині визначними пластовими працівниками були: Микола Устіянович, Богдан Заклинський, Микола Водонос, Соня Бойчуківна та Василь Петрецький.

У Мукачеві і на околиці треба згадати таких заслужених діячів: проф. Михайла Велигорського, проф. Іванку Гірну, проф. Оксану Голубінку, Леоніда Романюка, Костя Кулаченка, Степана Вайду й інших.

Треба ще згадати проф. Якова Голоту при учит. семінарії в Ужгороді; проф. Ілька Калічака — ведучого руханки у таборах; довголітних членів Краєвої Пластової Старшини — Юліяна Ревая, Івана Романа, Миколу Баботу та Юрка Білея; Василя Моркляника — провідника пл. молоді на Тересв'янщині та Сквартмаїстрів: Якова Шепела, Данила Козіцького, Наталку Козіцьку і Михайла Блеска. Останній з них був командантом першої укр. Лісової Школи на Закарпатті, 1938 р.

Теж і між духовенством не бракувало провідників молоді, які чинно причинилися до пожвавлення пластового руху на Закарпатті, як о. Дмитро Попович у Хусті, о. Кирило Феделеш у Берегові, ОО. Василіяни (головно ж: о. Христофор Миськів, ЧСВВ. та о. Севастіян Сабол, ЧСВВ.) та о. Василь Лар в Ужгороді. Останній був за якийсь час заступником Краєвого Звітодавця, як теж сталим духовним провідником закарпатського Пласту. Їх ми сьогодні мило згадуємо.

1. Проф. Андрій Дідик — Соколине Око (1890—1931)

Проф. А. Дідик, як професор гімназії у Берегові, заложив перший пластовий відділ українського Пласту на Закарпатті, тому заслужено його уважаємо основоположником Українського Пласту на Закарпатті. Про нього проф. В. Бірчак написав такий некролог:

«Дня 3 квітня ц. р. скоропостижно помер професор гімназії у Хусті і скавтмайстер Андрій Дідик, переживши всього 40 літ життя.

Покійний походив із Перерова коло Коломиї у Галичині. По закінченні коломиїської гімназії перейшов на університет у Чернівцях на Буковині, де скінчив філософічний факультет. Вже мав обняти посаду професора гімназії, коли 1914 р. вибухла світова війна, тому він вступив до Укр. Січових Стрільців. Як вояк, він мало воював крісом, а радше з О. Вахнянином та іншими організував на Волині народні школи. У шк. р. 1918/19 був професором гімназії в Дрогобичі, але попав у румунський полон і в ньому пересидів до весни 1920 р.

Висвободившись з полону, він переїхав до Чехословаччини і поселився в Ужгороді. По феріях того самого року його займену-вали професором новозаснованої руської (української) гімназії у Берегові. Враз з тодішнім директором гімназії Андрієм Ались-кевичем і іншими професорами, він їздив по селах і збирав учнів до гімназії. При гімназії зложено інтернат і покійний став його префектом. Він дуже любив молодь і вже на весну 1921 р. зачав робити старання, щоб при берегівській гімназії заложити Пласт. Так дня 17 травня 1921 р. покійний заложив перший руський (український) пластовий відділ у Берегові, що був першим руським (українським) відділом Пласту на Підкарпатській Русі.

Як провідник покійний вимагав від пластунів точности, учив їх порядку, заохочував до самостійности, завзивав до самоосвіти. За помилки і недотягнення рішуче докоряв та сварив. А що він був лагідної і милої вдачі, то його докори робили велике враження. У часі вакацій 1922 р. заложив перший укр. пластовий табір у Рахові, якого командантом був сам Покійний.

Пластова ідея скоро почала ширитися по Підкарпатській Русі і Покійний не покидав праці у Пласті. У шк. р. 1925/26 перейшов учити до гімназії в Ужгороді, де працював два роки. В тім часі був провідником 1-го куреня ім. Т. Корятовича при гімназії в Ужгороді, що

його заснував проф. О. Вахнянин. Від 1927 р. був професором гімназії у Хусті, де також не перестав працювати у Пласті.

Хто лс з братів, що літом таборували, не пригадує собі щуплої постаті, завжди погідної вдачі у всіх таборах 1923—1930 рр.? Був у таборі у Кам'яниці над Угом, де нераз жартував з нами при вечірньому вогню; був у Лугах при Сваляві; теж і в Тур'я Реметах ми бачили його, де із зацікавленням ми слухали його тихого голосу, що плив із щирої душі та глибокого переконання.

У 1930 р. небіщик був уже хворий, але мимо того ми бачили його, хоч на короткий час, у таборі в Рахові, який він відвідав. Він хотів сам бачити, як розвивається пластова ідея і пластова життя. Цього року не бачимо його більше ні на сходинах, ні у пластовому таборі. Хустські пластуни віддали йому останню прислугу на похороні, дня 5 квітня.

Спомин про щирого, ідейного і неструдженого працівника на полі Пласту остане між нами назавжди!» (див. Пластун, 1931, ч. 7—8).

2. Проф. Остап Вахнянин (1890—1924)

Про життя і заслуги проф. Остапа Вахнянина випикуємо із споминів одного з його пластунів, скавтмайстра Юрія Грома:

«Проф. Остап Вахнянин народився дня 25 березня 1890 р. у Стрию в Галичині. Як український січовий стрілець перебув цілу воєнну кампанію в Україні. 1919 р., як член Української Республіканської Капелі, об'їхав цілу Європу. Слідуючого року з частиною згаданої капелі він прибув до Ужгороду і від дня 1 вересня 1921 р. став актором і співаком «Руського театру Т-ва Просвіта» в Ужгороді, під проводом М. К. Садовського. Людина високо освічена, професор української мови. На сцені мало виступав, зате постійно співав у хорі і в початках був адміністратором згаданого театру.

«Від дня 1 вересня 1922 р. став професором державної гімназії в Ужгороді, де вчив українську і німецьку мови. З того часу він стає ідейним провідником ужгородської молоді. Дня 7 лютого 1923 р. заложив при гімназії український Пласт і скоро здобув симпатії усього громадянства. При Пласті зорганізував хор і театральний гурток, а на режисера запросив Михайла Біличенка з просвітянського театру. Вони разом зачали влаштовувати з молоддю пластові вистави, концерти, вечірки тощо. На його просьбу драматург Спиридон

Черкасенко написав цілий ряд пластових п'єс, які пластуни виставляли у міському театрі при супроводі народньої оркестри під дир. Ю. Гаєвського.

«Проф. О. Вахнянин редагував українську частину псластово-го журналу „Пластун-Юнак-Черкейс“, перекладав оповідання славного англ. письменника С. Е. Томсена, уложив пл. брошуру „Пласт — історія і пластове виховання“, опубліковану 1923 р. і приготував до друку пластовий підручник „Пластовим шляхом за красою життя“, виданий вже по його смерті, 1924 р.

«Проф. Вахнянин своєю діяльністю освідомлював молодь, заохочував її до праці для свого народу, навчав пластунів любити і шанувати своє рідне слово, народні пісні і танці, він перший дав у наші руки Шевченкового Кобзаря.»

Про його смерть читаємо у місячнику «Пчілка»: «Проф. Остап Вахнянин помер дня 1 вересня 1924 р. Упав з колеса на Підгородній вулиці (в Ужгороді) так нещасно, що че-реп голови розбився на трьох місцях. Помер без того, щоб прийшов до свідомости. Ужгород ще не бачив такого похорону, ще не бачив, щоб молодь могла так дуже любити свого професора і провідника» (див. Пчілка, 1924/25, ч. 1).

Пластовий часопис «Пластун» про проф. О. Вахнянина так писав:

«Ми, пластуни ужгородської гімназії, згадуємо ім'я тої великої людини, яка так щиро і віддано працювала у нашім пластовім відділі.

Професор О. Вахнянин народився 25 березня 1890 р. у Стрию в Галичині. По скінченню університету 1914 р. став професором гімназії у Львові. До Ужгороду приїхав 1921 р., де від вересня 1922 р. одержав місце професора при нашій гімназії. В лютому 1923 р. зорганізував при гімназії в Ужгороді Пласт і, дякуючи його трудам, Пласт дуже гарно розвивався.

Яку велику працю вложив наш бл. п. Провідник для нас молодих пластунів, тільки ми знаємо. Чи ж можна те все описати і належно оцінити? Він же ж був нашим ідеалом і вщепив у наші серця любов до пластової ідеї, яка глибоко запала у наші юнацькі душі. Хто був на похоронах Покійного, той бачив, як любила його молодь і як тяжко було нам, пластунам, прощати його у дорогу до вічності» (див. Пластун, 1926 р., ч. 1).

Тіло бл. п. О. Вахнянина спочило дочасно на Кальварії в Ужгороді. Весною 1925 року свояки викопали його тіло і перевезли на

Личаківський цвинтар у Львові. 1930 р. гурток ст. пл. «Вахнянинців» з Праги відвідав його могилу. В Ужгороді на Кальварії лишився кам'яний пам'ятник, свідок його короткого відпочинку... Пластуни і далі прибирали квітами його могилу... «Не стало його, але Він вічно житиме у наших споминах і ми завжди з вдячністю схилитимемо свої голови над Його могилою

3. Проф. Леонід Бачинський — Прижмурене Око (1896-1989)

Проф. Леонід Бачинський це — організатор пластового життя, він його будівничий протягом перших вісьмох його років.

Проф. Леонід Бачинський народився дня 28 лютого 1896 р. в Січеславі на Запоріжжю, у Східній Україні. У повоєнних часах був помічним професором зоології Кам'янець-Подільського Університету, а відтак опинився на Закарпатті. Спершу працював у торговельній школі у Виноградіві (Севлюші), а від 1924 р. в Ужгороді при торговельній академії, відтак при гімназії, як професор природознавства.

При ужгородській гімназії і веденні закарпатського Пласту він зайняв місце покійного проф. О. Вахнянина та став референтом українських пластових відділів, тоб-то комендантом укр. Пласту на Закарпатті. У цій функції був будівничим закарпатського Пласту. У своїм рефераті з дня 25 квітня 1926 р. проф. Леонід Бачинський писав:

«До 1923 р. всі пластові відділи Підкарпаття не були правильно зорганізовані. Кожний відділ працював на власну руку і зв'язків із центром майже не було. Тому велика увага була звернена на організацію і реорганізацію українських пластових відділів і були назначені діяльні окружні звітодавці. Щоби мати безпосередній зв'язок з молоддю, референт руських (українських) відділів об'їздив майже всі пластові відділи на Підкарпатській Русі, так: 3 рази був у Перечині, 2 рази у Великім Березнім, 1 раз у Сваляві, 2 рази у Севлюші (Виноградіві), 2 рази у Хусті, 3 рази у Бичкові і один раз у Ясіню». В тому часі, тоб-то 1926 р., на Закарпатті було вже 28 укр. пл. куренів (15 хлоп'ячих і 13 дівочих), з 658 пластунами (хлопців 476, дівчат 182).

Як надзвичайно працюючий провідник, мав багато ворогів у москвофільському таборі, що постійно цькували проти нього чеську

поліцію. Так від 1928 р. його усунуто з уряду референта укр. відділів при Головній Управі Скавтів Підк. Руси та редакторства укр. частини «Пластуна.» Та він далі працював у Пласті, хоч і без титулів. Це час, коли він звернув увагу на організацію найменших, Вовченят і Лисичок.

При посвяченні Народнього Дому «Просвіта» в Ужгороді 1928 року, проф. Л. Бачинський зорганізував до масової участі пластову молодь і устроїв кінний курінь пластунів у козацьких строях. Це не сподобалося владним кругам і вони вповіли проф. Л. Бачинському побут у Чехословаччині.

Пластун-розвідчик Підкова так оцінив заслуги проф. Леоніда Бачинського для закарпатського Пласту:

«Заслуги Бр. Професора нам усім відомі. Він був з перших організаторів Пласту на Підкарпатській Русі, ще з часів своєї професури у Севлюші (Виноградіві). Його молоде захоплення пластовими ідеями потягло за собою десятки й сотки нашої молоді, яка під його проводом гуртувалась під прапором Пласту. Бр. проф. Бачинський був на правду ідеаліст, який працював для пластової ідеї, не жаліючи ні часу ні здоров'я, навіть і власної кар'єри.

«Згадаймо тільки саму творчу його ініціативу. Він організував табори, пластові з'їзди, переглядав усі наші відділи, писав і видавав пл. книжки, всіх заохочуючи до праці і витривалости. Можемо сміло сказати, що все, що доброго сталося для нашого Пласту останніми роками, сталося заслугами Бр. Л. Бачинського.

«Брат проф. Л. Бачинський вимагав від нас строгого і точного сповнювання пластових обов'язків, бажаючи, щоб Пласт виховав цвіт і гордість нашої молоді. Брата Бачинського між: нами не стало. Зате осталися плоди його праці. Його пам'ять і пластові ідеали будуть нам завжди просвічувати на дорозі нашого життя. Брат проф. Леонід Бачинський останеться для нас усіх — взором ідейного пластуна!» (див. Пластун, 1929/30, ч. 1).

Скавтмайстер Леонід Бачинський — великий будівничий українського Пласту на Закарпатті у рр. 1923—1929, лишив по собі ідейних пластунів, що виростили на правдивих пл. провідників і повели закарпатську пластову молодь слідами свого Великого Вчителя.

4. Дир. Андрій Алиськевич (1870—1949)

Андрій Алиськевич, заступник Начальника Скавтів Закарпаття, нар. дня 17 грудня 1870 р. у Залакві в Галичині, в сім'ї священика. Гімназію покінчив у Золочеві, університет у Відні та Львові. Професорував у Львові, Бродах, Перемишлі і Дрогобичі.

По війні опинився на Закарпатті, де від 1920 р. був директором гімназії в Берегові, а відтак, від 1922 р., в Ужгороді. У Берегові він організував нову українську гімназію, а в Ужгороді спричинився до небувалого її розквіту.

У пласті зачав працювати вже в Берегові від самих початків пластового руху на Закарпатті 1921 р. і продовжував свою працю при Пласті аж до свого відходу на пенсію. За довгі роки був членом Головної Управи Скавтів Підк. Руси, як заступник Головного Начальника, а рівночасно був головою Краєвої Пластової Старшини, тоб-то проводу закарпатського українського Пласту. Він цікавився пластовим рухом, відвідував пл. табори, старався про піднесення пластової преси.

Його надзвичайна працюваність служила прикладом для укр. пластунів. В його особі закарпатський Пласт мав гідного репрезентанта і оборонця перед Центральною Управою Скавтів Чехословаччини. 1925 р. за заслуги для пластового руху на Закарпатті нагороджено його срібним пластовим хрестом, а 1927 р. надано йому почесний титул «Добродія Пласту» з правом ношення срібних відзнак.

Тут треба згадати про його велику опіку середньо-шкільної молоді. Для хворих і бідних учнів організував вакаційну оселю, постарався про заснування інтернату для бідних хлопців, як теж започаткував дешеву кухню. Працював по різних наукових і урядових товариствах: Педагогічне Т-во, Шкільна Поміч тощо і був членом Комісії для Реформи Середніх Шкіл. Вже на пенсії організував для ОО. Василіян українську класичну гімназію в Ужгороді і стався її першим директором, прагнучи забезпечити бу-дучність правдиво української гімназі, утримуваної народніми датками. В осени 1938 р., коли мадяри зайняли Ужгород, він переніс гімназію до Вел. Бичкова і там далі трудився над вихованням молоді.

Коли в березні 1939 р. мадяри силою зайняли Карпатську Україну, дир. А. Алиськевич переїхав на Моравію і помер у Брні, дня 25 березня 1949 р.

5. Інсп. Юліян Ревай (1899-1979)

Одним з визначних пластових провідників на Закарпатті був інсп. Юліян Ревай, колишній Краєвий Звітодавець (1928—1932) та редактор пл. часопису «Пластун» (1928—1933).

Юліян Ревай народився 1899 р. у с. Мирча, Велико-Верезнянського району. По скінченні студій він короткий час учителював, а від 1922 р. зачав працювати при Шкільнім Рефераті в Ужгороді, як начальник різних його відділів, з рангою шкільного інспектора. Під час свого урядування на Шкільнім Рефераті (1922— 1934) він уложив та упорядкував кілька підручників для народніх шкіл та дописував до різних укр. часописів, як «Учитель», «До Перемоги», «Вперед», «Нова Свобода» і інші.

Опершися на народовецький рух, інсп. Ревай багато працював між закарпатським учительством, став головою «Учительської Громади», секретарем «Педагогічного Т-ва», головою «Краєвого Учительського Хору», головою «Робітничої Академії» і провідником соціал-демократичної партії між: учителями, з якої зістав вибраний послом до чехосл. парламенту у Празі (1935—1939). Як політичний діяч він у великій мірі причинився до іменування закарпатського Автономного Уряду 1938 р. і повстання Карпатської України. З проголошенням Карпатської України, дня 15 березня 1939 р., він став прем'єр-міністром нової влади.

По окупації Карпатської України мадярами лишився на еміграції і 1948 р. перейшов до ЗПА., де чинно працює при різних кооперативних, національних і наукових українських установах.

До пластового проводу його втягнули урядові чинники 1928 р., щоб у якійсь мірі припинити народовецький рух, що запанував у закарпатським Пласті під проводом проф. Леоніда Бачинського. Тоді чехи усунули проф. Бачинського з проводу укр. пластових відділів і редакції пл. часопису «Пластун» і на його місце займенували інсп. Юліяна Ревая. Інсп. Ревай однак підтримав народовецького духа між пластунами і довів закарпатський Пласт до його повного національного відродження.

Інсп. Ю. Ревай займав уряд референта українських пластунів, що відтак носив назву Краєвого Звітодавця, від 1929 до 1932 р. У 1933 р. він став головою усіх національних пл. груп на Закарпатті, що носив

титул Жупного Звітодавця. В ранзі Голови Союзу Скавтів Підк. Руси інсп. Ю. Ревай виступав 1933 р. на міжнароднім джемборі у Геделе, Мадярщина. Редактором, а відтак відп. редактором «Пластуна» він був аж до 1933 р., коли редакцію перенесено до Виноградова (Севлюша).

1934 р. інсп. Юліян Ревай вступив на арену політичного життя на Закарпатті. Від тоді він перестав бути чинним при Пласті, зате лишився на завжди його великим прихильником і меценатом.

6. Скавтм. Михайло Біличенко-Кобза

Родом з Поділля, Михайло Біличенко був визначним актором-співачом на Катеринославщині. Під час світової війни попав у полон і по війні опинився на території Чехословащини. М. К. Садовський стягнув його до Ужгороду і назначив його першим режисером «Руського Театру Т-ва Просвіта» (1921—1923). Відтак працював бухгалтере-ром у Підкарпатському Банку в Ужгороді.

Увесь вільний час він посвятив праці між пластовою молоддю, приготував їх до пластових вистав, учив їх декламувати і приготував їх до публічних виступів. Завдяки режисерській праці Біличенка і п'єсам Черкасенка на Закарпатті розвився пластовий театр, який відтак виховав знаменитих місцевих акторів і положив основи під народній театр «Нова Сцена». Біличенко виїжджав навіть до Берегова, щоб там підготувати пластові вистави.

Як знаменитий співак, став першим диригентом пластового хору в Ужгороді. Він перший навчив пластову молодь співати такі популярні українські пісні, як: «Стоїть явір над водою», «Засвистали козаченьки», «Стоїть гора високая» тощо. Ці пісні пластуни співали при пластових зустрічах, таборових ватрах та спільних виступах і відтак розносили їх по всіх закутинах Закарпаття.

Сам Біличенко був теж активним пластуном і таборовиком. Свої літні вакації звичайно переводив у пл. таборі, де теж організував таборовий хор і драматичний кружок, виступаючи з ними при таборових ватрах, на пластових святах та у дооколичних селах чи містах. Виступи його гуртків під час таборів у Кобилецькій Полянці, Тур'я Реметах, Лугах і Солонині здобули йому загальне признание і славу.

Під час окупації Карпатської України мадярами, в 1941 р. його хорого вивезли разом з інтернованими жидами до Кам'янця Подільського, де його скинули з вагону, думаючи, що мертвий. Якимсь чудом він прийшов до себе і згодом виступав ще в театрі в Дрогобичі, де 1944 р. помер. Була це людина шляхетна і скромна, але надзвичайно працююча. Для Закарпаття він виховав цілий ряд артистів сцени (На основі Споминів Бр. Ю. Грома).

7. Сквм. др. Володимир Бірчак (1881—1945?)

Др. Володимир Бірчак народився дня 12 березня 1881 р. в Галичині, де пройшов всіма ступенями шкільної освіти. Під час студій на університеті у Львові він належав до літаратурного гуртка «Молода Муза» (1906—1909), де формувались літературні погляди Бірчака. Як офіцер Українських Січових Стрільців воював від Львова аж до Києва. Рятуючись перед большевиками, виїхав з Одеси з німецькими полоненими і нарешті опинився на Закарпатті, де від 1920 р. брав активну участь у формуванні середніх шкіл. Бірчак був автором історії літератури Закарпаття, багатьох шк. підручників і написав кілька цінних історичних повістей.

Як професор руської (української) мови і літератури при гімназії в Ужгороді, др. В. Бірчак був активним теж у Пласті. Після виповідження проф. Л. Бачинського з Чехословаччини, він став членом Краєвої Пластової Старшини, а опісля членом Краєвої Управи Сквтів Підк. Руси. Належав до редакційної колегії «Пластуна», був командантом кількох таборів і сталим учасником солочинських таборів. Його старанням Пласт набув прекрасну таборову площу у чарівній околиці Солочина, недалеко Сваляви.

1934 р. др. Володимир Бірчак став головою Краєвої Пластової Старшини і спричинився до відродження пластового руху на Закарпатті. В останніх часах К. У. його вибрали головою Українського Пластового Уладу Карпатської України. В історії закарпатського Пласту він зістане записаний як заслужений провідник і визначний пластун, що працював з пластовою молоддю від самих початків до березневих днів 1939 р.

Як відданий таборовик, у книжечці «Наші пластові табори», Ужгород 1929 р.; писав: «До наймиліших хвиль мого життя зачисляю

відвідини пластового табору, в якому бачу добровільний послух, взірцеву карність, плекання практичного життя і сильного духа. Такі відвідини наповняють мою душу гордістю і непохитною вірою в будучність нашого народу.»

1939 р., по окупації Карпатської України мадярами, виїхав до Чехії і там працював, як педагог і письменник. Зайнявши Прагу 1945 р., большевики його покликали до Ужгороду, де за ним і слід пропав. Правдоподібно загинув від тортур.

8. Скавтм. Анна Устіяновичева-Берега

Заслужена провідниця і працівниця при укр. Пласті на Закарпатті протягом усіх років його існування. Вона дуже успішно працювала між найменшими — Вовченятами і Лисичками, за що була відзначена Краєвою Пластовою Старшиною.

Протягом своєї діяльності А. Устіяновичева займала вищі провідні функції при Краєвій Пластовій Старшині, спершу як референтка Вовченят і Лисичок, а відтак як референтка дівочих відділів. Вона служила теж як начальниця дівочих відділів при Краєвій Управі Скавтів Підк. Руси.

У багатьох пл. таборах була команданткою, а пізніше, коли вже молодші пластунки перебрали команду, завжди була опікункою і дорадницею дівочих таборів. Всі пластуни й пластунки знали її як — Сестру Березу, яку завжди можна було знайти між пластовою молоддю. Її заслуг для закарпатського Пласту годі належно оцінити. Вона виховала цілий ряд здібних провідниць для дівочих відділів, з якими завжди ділилася своїм довголітнім пластовим досвідом.

9. Скавтм. Юрій А. Шерегій — Грім (1907-1990)

Одним із найбільше діяльних пластових провідників на Закарпатті був скавтмайстер Юрій А. Шерегій – «Брат Грім».

Юрій А. Шерегій-Грім народився дня 16 січня 1907 р. у селі Дусино, Свалявського району, на Закарпатті, в сім'ї гр. кат. священика. До Пласту вступив як молодий гімназист при zaloженні першого куреня ім. кн. Т. Корятовича в Ужгороді, 1923 р. Працював у полковій команді ужгородських пластунів під опікою проф. О. Вахнянина, разом з

Ростиславою Бірчаківною і своїм братом, теж: визначним пластуном, Євгеном Орішком.

Виступивши вперше у п'єсі С. Черкасенка: «Вечірній гість» в ролі грома, лишився на завжди між: пластунами, як Брат Грім. Він був рушійною силою драматичного гуртка ужгородських пластунів, з якими завжди виступав на концертах, пл. академіях і виставах. Як студент філософічного факультету у Празі, 1926 р. заложив перший курінь ст. пластунів ім. О. Вахнянина з тою метою, щоб далі працювати у Пласті, організувати табори і доставити відповідних інструкторів для молодших пластунів. Вясє з гімназійних часів брав участь у багатьох таборах, студіював їхній устрій і ведення, а 1929 р. став командантом 1-го інструкторського табору у Лугах при Сваляві.

Прихід Ю. Шерегія 1931 р. до Хусту на посаду гімназійного професора означав відродження пластового руху у Хусті і поширення його на ціле Східне Закарпаття, нашу Гуцульщину. Для забезпечення молодих пластових провідників устроїв 1932 р. ін-структорський табор у Городилові близько Хусту. З хустськими пластунами зорганізував драматичний гурток і пластовий хор, при чому йому багато поміг його брат Євген. Вони ставлять оперу «Запорожець за Дунаєм», з якою виступали закарп. пластуни теж на світовому джемборі в Геделе в Мадярщині 1933 р., під проводом Бр. Грома.

Ставши Краєвим Звітодавцем Східного Закарпаття, 1934 р. зорганізував сталий, т. зв. Гуцульський табор, якого був командантом аж до 1936 р. включно. 1936 р. повів гурток закарп. пластунів на румунське джемборі до Брашов-Поляні, а звідтам через Букарешт на коротке таборування над Чорним Морем.

Від 1937 р. Ю. Шерегій-Грім віддався вповні праці при театрі «Нова Сцена», який витворив з пластового драматичного гуртка і розвив у народній театр Карпатської України. Він не перестав інтересуватися пластовим життям і з увагою слідкував за відродженням пластового руху на Закарпатті, що його властиво він і започаткував.

10. Скавтм. др. Богдан Алиськевич-Канюк

Син дир. Андрія Алиськевича, др. Богдан Алиськевич-Канюк належить до першої генерації закарпатських пластунів, який зачав свою пластову діяльність при ужгородській гімназії під проводом незабут-

нього проф. О. Вахнянина. Разом з Ю. Шерегієм-Громом, Євгеном Орیشком і Ростиславою Бірчаківною, з якою пізніше він одружився, Богдан Алиськевич лишився чинним за всі роки існування закарпатського Пласту і посвятився головно вихованню пластових провідників.

Від студентських часів щороку брав участь у пл. таборах і, якщо не мав змоги таборувати, бодай на кілька днів відвідав та-боровиків. Усю свою молодість прожив у Пласті і для Пласту. Як університетський студент в Празі був керівним ст. пластунів ім. О. Вахнянина, відтак референтом пл. таборів при Краєвій Пластовій Старшині, командантом кількох пл. таборів (теж і на Слов'янським джемборі в Празі) і репрезентантом укр. пластунів на джемборі в Англії й Голандії.

По виїзді проф. Л. Бачинського був редактором пластового кутика місячника для молоді «Пчілка», в рр. 1934—35 Краєвим Звітодавцем Західного Закарпаття, а в рр. 1936—38 Округним Звітодавцем Ужгородської округи. І як раз ті роки були свідками великого відродження пластового руху на Ужгородщині і зістали записані в історії закарпатського Пласту як найславніші дні ужгородських пластових відділів.

11. Скавтм. Ростислава Бірчак-Алиськевичева (Незабудька)

Вже як гімназистка, 1923 р. була при пластовій команді Полку кн. Т. Корятовича в Ужгороді (див. Пластун, 1923, ч. 3). Від тоді зістала чинною пластункою під час гімназійних і університетських студій у Празі. У багатьох дівочих таборах була команданткою.

Як професорка хустської гімназії стала чинною провідницею дівочих відділів, з пластунками бувала на сходинах, з ними ходила на прогульки і з ними спільно виступала на пластових імпрезах. Не дивно, що 1939 р. її вибрали до головної команди Українського Пластового Уладу Карпатської України.

Хустські пластуни й пластунки від неї навчилися любові до пластового життя, відданої праці для народу і захоплення молоддю. Направду, Сестра Незабудька останеться назавжди в пам'яті хустських пластунів як — ідеальна пластунка і заслужена провідниця пластунок!

12. Скавтм. Евген Орішок

Евген Орішок належить до найбільш заслужених провідників укр. Пласту на Закарпатті, пластун від гімназійної лавки, який для пластової молоді посвятив усі свої сили і таланти, не раз і великі матеріальні жертви. Він заслужено був одним з найбільш облюблених пластових провідників, головно ж між хустськими пластунами.

Евген Орішок народився у священничій сім'ї дня 6 січня 1910 р. у селі Дусино, Свалявського району, на Закарпатті. По закінченні ужгородської гімназії, 1928 р. вписався на правничий факультет у Празі. Однак він не закінчив своїх правничих студій, зложив учительський іспит і 1931 р. став учителювати у народніх школах у Довгому, відтак у Горінчові, нарешті в Хусті.

З дитячих літ він захоплювався співом, музикою і театром. До Пласту вступив дня 7 лютого 1923 р., як учень Ш-ьої гімназійної класи в Ужгороді. Обдарений надзвичайним голосом, співав у гімназійному і пластовому хорі. 1927 р. заложив в Ужгороді пластову оркестру, в якій грало і кілька його професорів. Під проводом дир. Біличенка виробився на знаменитого актора і декляматора. З першої ролі п'єси «Вечірній гість» Черкасенка прийняв пластове ім'я — Орішок.

Як учитель в Хусті заложив з пластової молоді мішаний хор, який виступав у церкві на Богослуженнях, різних пластових і державних святах, концертах та молодіжних виступах. З цього хору багато членів вступило до т. зв. Джемборі куреня, який репрезентував закарпатський Пласт 1933 р. на IV-му світовому джемборі у Геделе в Мадярщині, де пластуни виступили з оперою Артемовського «Запорожець за Дунаєм». З бувших «джембористів» він наступного року створив Краєвий Пластовий Хор, якого став диригентом. Він скомпонував музику під багато пісень, як: «Маю один спомин», «Як весна настане», «Зеленая Верховино» й інші, що їх співала уся молодь Закарпаття.

Він бував при команді багатьох пластових таборів, організував Свято-Юрські Свята у Хусті (1932 р.), Вел. Бичкові (1934 р.) і Виноградіві-Севлюші (1935 р.) та був збірним провідником пластунів цілого міста Хусту. В його серці завжди жевріла любов до Пласту і пластової молоді.

13. Скавтм. Михайло Бажанський-Кудеяр

Скавтмайстер Михайло Бажанський, пл. ім'ям Кудеяр, один із старших пластунів СУПЕ., який зістав чинним у закарпатському Пласті аж до самого кінця. Кожного року він приїжджав до пластового табору в Солочині коло Сваляви. Пластуни його дуже любили і поважали, бо від нього багато дечого навчилися.

В 1938 р. був командантом найбільшого до того часу пластового табору в Солочині, потім інструктором у першій укр. Лісовій Школі. Всі таборовики мило згадують свого команданта і інструктора.

14. Скавтм. Августин Чичура

Августин Чичура був професором гімназії і активним провідником пластової молоді в Хусті, який всюди бував з пластунами: на сходинах, прогуляках, таборах і виступах. Він був командантом кількох пластових таборів у Солочині при Сваляві.

У 30-их рр. під час його чинної праці разом з Юрієм Громом, Євгеном Орیشком і Р. Бірчаківною, хустські пластові відділи були одними з найліпших на цілїм Закарпатті і з них вийшло багато визначних пластунів і пластунок.

15. Скавтм. Богдан Рубинович-Беркут

Богдан Рубинович був пластуном від самих початків Птасту у Хусті і активним членом протягом усього часу існування українського Пласту на Закарпатті.

При хустській гімназії був гуртковим пл. гуртка «Рисів», що по роках зістав зорганізований у курінь старших пластунів «Самітніх Рисів», які увійшли в історію закарпатського Пласту великими своїми чинами. Від 1937 р. Б. Рубинович був членом Краєвої Пластової Старшини в Ужгороді і помічником тодішнього Краєвого Звітодавця Степана Папа-Пугача. Він постійно навідував пластові відділи по різних містах Закарпаття, перевірював їхню працю, здібності й активність їхніх провідників, не минав і окружних пластових старшин.

З великою посвятою зачав організувати відділи Село-Пласту і разом з Краєвим Звітодавцем відвідав сільські відділи Мараморо-щини, чим

причинився до зросту пластового руху по селах, який очолено середньо-шкільною молоддю. Як зв'язковий між Українським Пластом Закарпаття і Союзом Скавтів Чехословаччини у Празі, він дуже багато зробив для закарпатського Пласту і успішно боронив його інтересів проти нападів москвофілів та місцевих чехів.

Б. Рубинович був одним з організаторів першої української Лісової Школи 1938 р. і викладав у ній пластову ідеологію. В осе-ни того ж року працював над статутами Українського Пластового Уладу Карпатської України і підготував пластовий з'їд у Хусті для вибору Головної Команди УПУКУ, якої став членом. Він з великою посвятою працював для розвитку Пласту Карпатської України аж до останніх днів. З великим трудом йому вдалося надрукувати українські пластові легітимації, здати до друку підруч-ник пластового впоряду і організувати пл. відділи на нових розміщеннях середніх шкіл.

По окупації Карпатської України пройшов мадярською тюрмою і концентраційним табором у Варюлопоші з усіма їхніми тортурами і пониженнями. Однак його дух був незломний!

16. Скавтм. Олександр Блистів-Гайдамака (1916—1939)

Олександр Блистів — Гайдамака, студент університету в Празі, скавтмайстер, організаційний референт команди СУПЕ, член Головної Команди УПУКУ в Хусті, вихований при Пласті, ставши пластуном уже в народній школі.

О. Блистів народився дня 4 лютого 1916 р. в Хусті, в родині столяра. Став пластуном як учень четвертої народної класи, учні якої творили гурток вовченят «Рисі», під проводом гурткового О. Вовка, пластуна розвідчика при гімназії. Всі члени гуртка «Ри-сів» поступили в гімназію і їхнім гуртковим став тоді Богдан Рубинович-Беркут. Цей гурток став пізніше основою курення старших пластунів «Самітніх Рисів».

Хоч О. Блистів вчився в гімназії з відзначенням, у Ш-ій кл. він мав конфлікт з московською емігранткою, проф. Соколовською, якій сказав, що її не розуміє. Вона зачала переслідувати Блистова і знеможливила йому закінчити пік. рік з відзначенням. Коли Блистів був у IV-ій гімназійній, москвофіли ставили у Хусті пам'ятник закарп. будителеві О. Духновичеві. Тоді Блистів заявив, що москвофіли

надуживають особи Духновича, який не вмів по московськи, але говорив народньою мовою з домішкою церковно-слов'янщини. За це дир. В. Сулинчак, сам москвофіл, викинув його з гімназії. Тому він продовжав свої студії в укр. гімназії в Модржанах недалеко Праги. Він працював і так студіював, поступивши на філософічний факультет у Празі. При тім він далі працював при Пласті і ввійшов до команди СУПЕ. Літом бував у пластових таборах у Солочині при Сваляві і так утримував з'язки із своїми братами пластунами.

Під час таборування 1938 р. Краєва Пластова Старшина займалася його скаутмайстром і назначила його інструктором укр. мови, історії і географії України 1-ої укр. Лісової Школи у Солочині. Блистів взявся до організації хустської молоді, яку зібрав у два пластові курені. За молоддю пішли й батьки. Хуст став українським. Блистова тоді вибрали членом Головної Команди УПУКУ.

Дня 15 березня 1939 р. пішов на Красне Поле... Боронив Батьківщину... Нарешті мадяри його схопили і «Мадярський Народній Суд» Хусту відсудив його на страту. Його знайшли розстріляного край дороги, недалеко сусіднього села Стеблівки.

Андрій Гарасевич присвятив йому свій вірш «Побратимові» з такою присвятою: «О Блистову, що в обороні Рідного Краю згинув від кулі мадярського наїздника — присвячую». Ось вірш:

*Тут — молитви тремтять в горінні свічок
І сивий дим кадильниць хмелем пянить,
Схилились чорні постаті в тумані,
Далекі дзвони задзвонили трічі. . .*

*Побожністю горять німі обличчя,
В застиглій готиці чужого храму,
— За Твою кров, за побої, за рани,
Твій дружній спомин нас на помсту кличе,*

*А там де хижі дебрі й гори сині,
Тобі співають пісню колискову,
Де сходять зорі, де на полонину
Туманом сивим в далеч пурпурову
Лягає ніч, там чути відгук бою,
— Це месники кують холодну зброю!*

17. Степан Пап-Пугач (1917-1990)

Подав — Іван Журавель, ст. пл. скоб.

Степан Пап-Пугач, останній Краєвий Звітодавець і Командант УПУКУ, народився дня 11 березня 1917 р. в Березові, Хустського району. До Пласту вступив у четвертій класі народньої школи в Хусті, як вовчєня і був членом гуртка «Рисі», що відтак перетворився на курінь старших пластунів «Самітні Рисі», які були гордістю закарпатського Пласту.

У хустській гімназії був членом курєня, якого провідником був засновник закарпатського Пласту, проф. Андрій Дідик (ї 1931), а по його смерті проф. Юрій Шерєгий-Грім. Вже як гімназист він відбув кілька пластових таборів, зложив усі пластові і кілька фахових іспитів та здобув «три вірлині пера». С. Пап був учасником двох заграничних джемборі, два рази був заступником команданта пластового табору, а відтак кошовим хустських пластових курєнів. Коли по іспиті зрілости вони змінили свій гурток «Рисів» на курінь старших пластунів «Самітні Рисі» з метою дальше працювати у Пласті, він став першим його курінним.

В осєни 1937 р. вибрано його на Краєвого Звітодавця, тоб то на Команданта Українського Пласту на Закарпатті. Степан Пугач тоді мав усього двадцять років. Хоч він не мав щастя працювати під проводом великих пластунів Остапа Вахнянина чи Леоніда Бачинського, затє він вишколився під проводом заслужєного скавтмайстра Юрія Шерєгія-Грома, від якого навчився штуки пластування, як працювати й організувати пластову молодь. Тому недивно, що протягом півтора року свого командування, він дуже багато зробив для закарпатського Пласту.

Автор цих рядків був курінним одного з пластових курєнів, що належав до хустського коша під проводом Степана Пугача. З ним бував я у кількох таборах і під час першої української Лісової Школи. Я добре пізнав його працю і мав нагоду познакоми-тися з його ідеями, що їх він старався перевести у життя. Тому на місці буде накреслити бодай напрямні його пластових реформ.

Ставши краєвим командантом, він повів закарпатський пластовий рух дорогою все-українських пластових традицій. Тому він проголосив, що закарпатський Пласт є продовженням всеукраїнського

Пласту і рахуватиме роки свого існування від заложення українського Пласту в Галичині. Дотеперішні пластові відділи назвав «куреннями» на чолі з «курінним», а пластові округи-полки назвав «кошами» під проводом «кошового». Назву пластового часопису «Пластун» замінив традиційною назвою «Молоде Життя», якого перше число появилось вже у вересні 1938 р.

Орієнтація закарпатського пластового життя на всеукраїнські традиції не сподобалась чехам. Все ж таки Степан Пугач заповів на літо 1938 р. українську Лісову Школу. Рівночасно він займенував трьох молодих скавтмайстрів із куреня «Самітних Ри-сів», а саме: Олександра Блистова, Михайла Лиса і Романа Балицького. На його пропозицію, Краєва Пластова Старшина відтак займенувала скавтмайстрами заслужених закарпатських пластових провідників: др. Володимира Бірчака, д-р Богдана Алиськевича, Евгена Шерегія, Августина Чичуру, Якова Шапеля, Михайла Бажанського, Михайла Блеска, Богдана Рубиновича; а з провідниць: Анну Устіяновичеву, Ростиславу Бірчаківну і Іванку Гірну.

Пластові курені існували уже по всіх містах Закарпаття. Щоб поживити їхню діяльність, Степан Пугач лишив ініціативу праці на молодих пластових провідників. При відвідинах куренів брав із собою двох-трьох молоділих провідників, щоб вони пригляда-лися пластовій праці, пізнавались з іншими провідниками, вимінювали з ними свої думки і набирали пластового досвіду. У той спосіб майже усі пл. провідники на Закарпатті взаїмно пізнавались, переписувались і розвивали ініціативу до дальшої праці.

Степан Пугач звернув увагу теж на поширення й організацію Село-Пласту. Він приказав, щоб кожний пластун-розвідчик середь-шкільних куренів, повернувшись на вакації до дому, заложив пластовий курінь у своєму чи сусідньому селі. Сам він зайнявся куреннями при учительських семінаріях в Ужгороді, бо з них виходили учителі й учительки, які мали нести зі собою пластову ідею на село.

Основну працю над пластовим вихованням Степан Пугач бачив у гуртках, тому видав підручник «Ведення Гуртка», який вийшов літографічно в Ужгороді 1937 р. На меті мав видання інших пластових підручників. Він звернув свою увагу теж і на органі-зацію старшого пластунства, які мали своє окремішне завдання, ідучи слідами «Самітніх Рисів».

Середньо-шкільна молодь мала зайнятися організацією Вовченят і Лисичок при народніх школах. Вимоги до іспитів були заострені. Всі провідники куренів мусіли пройти пластовим табором і закінчити Лісову Школу, де мали навчитися практичного пластового життя та ведення пластових таборів. Перша Лісова Школа мала на меті не тільки надбання потрібного знання, але теж і зазнайомлення пластунів із новими напрямними пластового руху на Закарпатті, що їх у великій мірі накреслив Степан Пап-Пугач, як краєвий командант. Його кличем було: «Пласт це служба народові!»

За часів Карпатської України (1938/39) Степан Пугач разом з др. Володимиром Бірчаком і Богданом Рубиновичем уложив нові статuti Українського Пластового Уладу Карпатської України, постарався про скликання пластового з'їзду, на яким згадані статuti були прийняті і вибрана Головна Пластова Команда. Тоді Степан Пап-Пугач був вибраний Головним Командантом УПУКУ.

Окупація Карпатської України мадярами в березні 1939 р. перепинила існування і працю українського Пласту. Мадяри ув'язнили Степана Пугача і він перебув якийсь час у їхнім словутнім концентраційнім таборі у Варюлопош. По випущенні на волю був під сталим доглядом жандармерії, аж доки у червні 1942 р. його знов не ув'язнили і засудили на 12 років тяжкої тюрми. Та пластовий його дух непоборний!

Філателія до 80-ліття Карпатської України

100kroktiv.info, 1939.in.ua

«Пласт в Карпатській Україні» - це 1 аркуш з 8 марок номіналом 8 грн. До комплекту також входить конверт із зображенням фото “Герб Закарпатських пластунів, Солочин, 1938”.

1 марка – Остап Вахнянин

2 марка – Олександр Блистів

3 марка – Леонід Бачинський

4 марка – Провідники пластових відділів у Буштині, 1937 під час посвяти прапору.

5 марка – Сквартмастер **Августин Чичура** під час пластового свята в Хусті

6 марка – Прогулька ужгородських пластунів, травень 1924

7 марка – Закарпатський пластовий герб, викладений з каміння, пластовий табір у Солочині, Свалява, 1938.

8 марка – Ужгородські пластуни, лютий 1924

145 років від дня народження о. Августина Волошина
80 років Карпатській Україні

Августин Волошин (1874 - 1945) - український політичний, культурний, релігійний діяч, греко-католицький священник Мукачівської єпархії, Приятель Пласту, 1938 - Прем'єр-Міністр автономного уряду Карпатської України, 1939 - Президент Карпатської України, Герой України (посмертно).

Автор портрета Василь Скакандій, Ужгород

До 145-ліття Августина Волошина», 2019 - це 1 аркуш з 9 марок номіналом 8 грн. Автор портрета Василь Скакандій (Ужгород).

Хуст

Хуст - адміністративний центр Хустського району, із 1998 року Хуст має статус міста обласного підпорядкування в Закарпатській області. Географічно місто розташоване в Карпатах у Верхньотисинській улоговині у місці впадіння Ріки до Тиси. Загальна площа території міськради складає 22 км².

За рішенням Першого Віденського арбітражу (1938) рівнинна частина Закарпаття з найбільшими містами Ужгородом і Мукачевим чехословацька влада передала Угорщині, автономний уряд Підкарпатської Русі з іншими адміністративними структурами був змушений 10 листопада 1938 року покинути Ужгород і обрати своєю столицею третій за величиною центр — Хуст.

14 березня 1939 року отець-прелат Августин Волошин проголосив незалежність Карпатської України. Сойм Карпатської України 15 березня 1939 року зібрався на сесію, яка відбулась у спортивному залі Хустської гімназії (нині Хустська школа № 1 ім. Августина Волошина).

У той же день угорські війська зайняли місто. У місті 1938-39 існував осередок Апостольського адміністратора Мукачівської єпархії, виходив щоденник «Нова Свобода» та діяв театр «Нова Сцена». На замковій горі поховані полегли карпатські січовики.

За період окупації Карпатської України угорськими військами з Хуста в табори і на примусові роботи було вивезено понад 8 тисяч осіб, в тому числі вся єврейська громада.

Після війни в Хусті були побудовані нові підприємства, що забезпечили роботою масу місцевих жителів: фетро-фільцева, меблева, взуттєва фабрики, керамічний, цегельний і плодо-консервний заводи. У радянський період були відкриті училища медичних сестер, фахівців лісового господарства, бібліотечних працівників, школа-інтернат та інші навчальні заклади. Нині на околиці міста існує страусина ферма.

Дзвін Карпатської України - Міжстанична пластова зустріч для юнацтва до 80-ліття Карпатської України та 145-ліття народження Августина Волошина, м. Хуст 16-17 березня 2019 року.

Книжечка учасника

Закарпатська Округа, 2019

Станиця Ужгород

Станиця Хуст

Станиця Мукачево

Станиця Берегово

Ідея та наповнення:

Андрій Ребрик, Іван Гоменюк

Використано матеріали з проєктів:

100krokiv.info, 1939.in.ua

Видано за сприяння
Управління молоді та спорту
Закарпатської ОДА

МПП «Гражда»

вул. Орлина, 1, м. Ужгород, grazhda.uz.ua, т./факс (0312) 61-51-81

Підписано до друку 15.03.2019. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Облік.-вид. арк. 4,8.

Наклад 100 прим. Замовлення 3.

Свідоцтво про державну реєстрацію видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія 3т № 22 від 1 вересня 2005 р.